

Nea Nuutinen ja Senna Rantio

Sosiaalisten taitojen harjoitteleminen päiväko- din pienryhmässä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

19.01.2015

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Nea Nuutinen, Senna Rantio Sosiaalisten taitojen harjoittelu päiväkodin pienryhmässä 40 sivua+ 6 liitettä 19.01.2015
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaaliala
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi (AMK)
Ohjaaja(t)	Lehtori Anna-Riitta Mäkitalo
<p>Opinnäytetyön tavoitteena oli järjestää toimintakokonaisuus, jossa harjoitellaan sosiaalisia taitoja pienryhmässä. Lisäksi tavoitteena oli tukea lasten yhteisöllisyyden kehittymistä. Opinnäytetyö toteutettiin syksyllä 2014 yhteistyössä erään Espoon kaupungin päiväkodin kanssa. Kestävän kehityksen sosiaalisen ulottuvuuden ajankohtaisuus näkyy esimerkiksi Espoon kaupungin omassa strategiassa sekä Espoon varhaiskasvatussuunnitelman painotuksena.</p> <p>Opinnäytetyön viitekehyksenä oli sosiaalinen kestävä kehitys ja opinnäytetyön teoriaosuus koostui sosiaalisen kestävä kehityksen seuraavista osa-alueista: yhteisö, yhteisöllisyys, osallisuus, syrjäytymisen ehkäisy ja sosiaaliset taidot. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus koostui neljästä toimintatuokiosta, jotka toteutettiin kuuden lapsen pienryhmässä. Toiminnassa huomioimme lapselle ominaiset tavat toimia ja ajatella ja menetelminä käytimme kuvallista ilmaisua, draamaa sekä sadutusta. Lisäksi tuokioissa hyödynsimme erilaisia liikunnallisia leikkejä ja lasten kirjallisuutta.</p> <p>Toiminnan edetessä lapset rohkaistuivat osallistumaan toimintaan ja ilmaisemaan omia ajatuksiaan muille. Havaintojen perusteella lasten keskinäinen vuorovaikutus kehittyi ja he saivat onnistumisen kokemuksia sosiaalisissa tilanteissa sekä kuulluksi tulemisessa. Näiden havaintojen perusteella lasten sosiaaliset taidot kehittyivät toimintatuokioiden aikana. Toimintakokonaisuus oli erityisen hyödyllinen niille lapsille, joilla on ollut haasteita päästä mukaan keskusteluun ja osallistua toimintaan isoissa lapsiryhmissä.</p> <p>Jatkossa toimintakokonaisuutta voisi laajentaa niin, että se kestäisi esimerkiksi yhden toimintakauden ajan. Tällöin olisi mahdollista käsitellä laajemmin sosiaalisen kestävä kehityksen osa-alueita. Pidemmän aikavälin toimintakokonaisuus tukisi myös paremmin yhteisöllisyyden rakentumista päiväkodissa, sillä yhteisöllisyyden muodostuminen on hidas prosessi. Tukemalla sosiaalisten taitojen kehitystä jo varhaiskasvatuksessa, voidaan myös ennaltaehkäistä syrjäytymistä myöhemmällä iällä.</p>	
Avainsanat	sosiaaliset taidot, yhteisöllisyys, sosiaalinen kestävä kehitys, varhaiskasvatus

Author(s) Title Number of Pages Date	Nea Nuutinen, Senna Rantio Training Social Skills in a Small Group in a Daycare Center 40 pages + 6 appendices 19 January 2015
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Bachelor of Social Services
Instructor(s)	Anna-Riitta Mäkitalo, Lecturer
<p>The aim of this thesis was to organize a set of activities in a small group in which children would practice their social skills. In addition, the aim was to support the development of communality among the children. The study was carried out in cooperation with one of the Day Care Centers in the City of Espoo. The emphasis on sustainable social development is also apparent in the early childhood education in Espoo and in it's strategy.</p> <p>The study framework was a sustainable social development. The theoretical part consisted of a social sustainable development in the following areas: community, communality, participation, prevention of social exclusion and social skills. The functional portion consisted of four sessions. The sessions were carried out in small groups consisting of six children. In the activities, we paid attention to the child-specific ways of acting and thinking. The methods we used were a visual expression, drama and storycrafting. In addition, we utilized moments in sporting games and children's literature.</p> <p>Children were encouraged to participate in the activities and to express their own ideas to others. Based on these observations, children's social skills and interaction between the children developed and they gained successful experiences of social situations. This was particularly useful for those children who had faced challenges getting involved in the activities in the large groups of children.</p> <p>In the future, the activities could be carried out over a longer period of time so that it would then be possible to deal with the broader social aspects e.g sustainability. The formation of communality is a slow process, so longer-term set of activities could be more supportive of community construction of a kindergarten. By supporting the development of social skills in early childhood education can also prevent social exclusion in later life.</p>	
Keywords	social skills, communality, social sustainable development, early childhood education

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kestävä kehitys	2
2.1	Taloudellinen kestävä kehitys	3
2.2	Ekologinen kestävä kehitys	3
2.3	Sosiaalinen kestävä kehitys	4
2.3.1	Yhteisö	5
2.3.2	Yhteisöllisyys	6
2.3.3	Osallisuus	7
2.3.4	Syrjäytymisen ehkäisy	9
3	Kestävä kehitys Espoon varhaiskasvatuksessa	10
3.1	Varhaiskasvatuksen arvopohja ja päämäärä	10
3.2	Kestävän kehityksen toteutuminen Espoossa	11
3.3	Yhteistyöpäiväkodin esittely	12
4	Sosiaaliset taidot	12
5	Toimintatuokioiden suunnittelu	14
5.1	Yhteistyö päiväkodin kanssa	15
5.2	Menetelmien valinta	16
6	Toimintatuokioiden toteutus	19
6.1	Ensimmäistä kertaa yhdessä	20
6.2	Meidän kiva päiväkotimme	23
6.3	Nukketeatterin taikaa	25
6.4	Yhteinen eläinsatu	26
6.5	Yhteenvedo toimintakokonaisuudesta	28
7	Pohdinta	31
	Lähteet	35
	Liitteet	
	Liite 1. Suomenkielinen lupakirje vanhemmille	
	Liite 2. Englanninkielinen lupakirje vanhemmille	
	Liite 3. Nukketeatterin tarina	
	Liite 4. Tuokioiden suunnitelmat	

Liite 5. Palautelomake päiväkodin työntekijöille

Liite 6. Lasten keksimä satu

1 Johdanto

Kestävän kehityksen tarkoituksena on taata nykyisille ja tuleville sukupolville yhtäläiset mahdollisuudet hyvinvointiin ja edellytykset hyvälle elämälle. Kestävä kehitys jaetaan useimmiten kolmeen osa-alueeseen: taloudelliseen-, ekologiseen- ja sosiaaliseen kestävään kehitykseen, mutta käsitteeseen voidaan lisätä myös neljäskin ulottuvuus: kulttuurinen osa-alue. (Ympäristöministeriö 2013.) Kestävä kehitys liittyy varhaiskasvatuksen kaikkeen toimintaan ja toiminnassa huomioidaan kestävä kehityksen sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen ulottuvuus. Espoon varhaiskasvatussyksiköissä toiminnan tukena käytetään Keke päiväkodissa - tai Vihreä Lippu -ohjelmaa. Kestävyyssajattelun tuominen varhaiskasvatukseen kasvattaa lapsia osallisuutta edistäviksi, ympäristötietoisiksi ja vastuullisiksi aikuisiksi. Espoon varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan toiminnan yhteisöllistä luonnetta ja näin edistetään sosiaalista integraatiota ja ehkäistään syrjäytymistä. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2013: 18.)

Opinnäytetyön viitekehyksenä on sosiaalinen kestävä kehitys. Kestävän kehityksen ajankohtaisuus näkyy muun muassa sekä Espoon kaupungin omassa strategiassa, että myös Espoon varhaiskasvatussuunnitelmassa. Espoon kaupungin tämänhetkinen strategia, Espoo-tarina on suunnattu vuosille 2013–2017. Kaupungin strategiassa mainittuja arvoja ja toimintaperiaatteita ovat muun muassa Espoon kehittäminen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäväksi, sekä oikeudenmukainen Espoo, jossa toimitaan tasa-arvoisesti, suvaitsevaisesti ja yhdenvertaisesti. Tällä valtuustokaudella kaupungilla on viisi poikkihallinnollista kehitysohjelmaa, joista yksi on kestävä kehitys. (Espoon kaupunki 2013: 4,6.)

Metropoliassa aiemmin tehdyssä opinnäytetyössä on tuotu esille, että vaikka sosiaalinen kestävä kehitys näkyy varhaiskasvatuksen arvopohjassa ja toimintatapojen taustalla, niin kuitenkin tietoinen sosiaalisen kestävä kehityksen edistäminen ja sen tuominen näkyvämmäksi päiväkodin jokapäiväistä arkea koetaan haasteelliseksi. Kyseinen opinnäytetyö on toteutettu hyödyntäen tutkimuksellisia menetelmiä. (Lahdentausta – Stranden 2012.)

Opinnäytetyömme yhteistyökumppanina on Espoon kaupungin päiväkotia, jossa toteutamme neljä toimintatuokiota kuuden lapsen pienryhmässä. Toiminnallisen opinnäytetyön kehittämistehtävänä on toteuttaa sosiaalisen kestävä kehityksen arvojen mukais-

ta toimintaa. Opinnäytetyön tavoitteena on järjestää toimintakokonaisuus, jossa harjoitellaan sosiaalisia taitoja. Onnistunut yhteinen toiminta ja vuorovaikutus edistävät myös yhteisöllisyyden tunteen muodostumista ja kehittymistä (Koivula 2013: 43). Tukemalla lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä pienryhmässä, voimme luoda pohjaa myös yhteisöllisyyden kehittymiselle.

Kiinnittämällä huomiota sosiaalisesti kestävään kehitykseen ja panostamalla sen edistämiseen jo päiväkodissa voimme myös ennaltaehkäistä esimerkiksi syrjäytymistä myöhemmällä iällä. Päiväkodissa luodaan pohjaa lapsen tulevalle kehitykselle ja samalla varhainen puuttuminen jo havaittuihin ongelmiin voivat edesauttaa lapsen kiinnittymistä vertaissuhteisiin. Kestävä kehitys päiväkodissa on päivittäisiä tekoja, lapsen kuulemista, ajattelun ja taitojen kasvamista, oppimisympäristön laajentamista sekä erilaisia yhteisiä tapahtumia kestävän kehityksen teemojen ylläpitämiseksi. (Parikka-Nihti 2011: 14–15.)

2 Kestävä kehitys

Tässä luvussa määrittelemme taloudellisen-, ekologisen- ja sosiaalisen kestävän kehityksen käsitteet. Näistä kolmesta ulottuvuudesta tarkastelemme laajemmin sosiaalisen kestävän kehityksen ulottuvuutta, jonka arvojen mukaista toimintaa pyrimme toteuttamaan pienryhmätoiminnassa.

Salonen (2010: 36) määrittelee väitöstutkimuksessaan kestävän kehityksen seuraavasti:

Kestävä kehitys on kehitystä, joka on ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävää pitkällä aikavälillä. Sille on ominaista kokonaisvaltainen edistyminen, missä huomioidaan yhtä aikaa niin paikallinen kuin maailmanlaajuinenkin ulottuvuus. Kestävä kehitys toteutuu vastuuta kantaen ja sen päämääränä on monimuotoisen elämän kukoistaminen nyt ja aina. (Salonen 2010: 36.)

Kestävän kehityksen käsite on tullut julkisuuteen vuonna 1987, kun Norjan pääministeri Gro Harlem Brundtlandin johtama YK:n ympäristön ja kehityksen maailmankomissio antoi ihmiskunnan tulevaisuutta koskevan raporttinsa. Maailmanlaajuisen huomion kestävä kehitys sai YK:n Rio de Janeirossa vuonna 1992 järjestämän ympäristö- ja kehityskonferenssin myötä. Myös Suomen hallituksen kehityspoliittinen ohjelma perustuu kestävän kehityksen periaatteelle. Tämän ohjelman mukaan kestävä kehitys tarkoittaa,

että luonnontaloudellisen, yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen täytyy olla keskenään tasapainossa eikä mikään ulottuvuuksista saa painottua toisten kustannuksella. (Global.Finland n.d.)

2.1 Taloudellinen kestävä kehitys

Taloudellisen kestävyys tavoitteena on kustannustehokkuus (Salonen 2010: 34). Taloudellinen kestävyys on tasapainoista kasvua, joka ei perustu velkaantumiseen tai varojen hävittämiseen. Taloudelliseen kestäväan kehitykseen tähtäävä talouspolitiikka luo otolliset olosuhteet kansallisen hyvinvoinnin ylläpitämiselle ja lisäämiselle. Kestävällä pohjalla oleva talous auttaa kohtaamaan tulevia haasteita, jotka johtuvat esimerkiksi väestön ikääntymisestä. Kestävä talous on siis edellytys kaikille yhteiskunnan keskeisille toiminnoille ja se luo myös perustan sosiaalisesti kestävälle kehitykselle. (Ympäristöministeriö 2013.)

Lapsen ja kasvattajan näkökulmasta taloudellisessa kestävässä kehityksessä on kyse ajattelun kääntämisestä kuluttamisen kulttuurista taloudellisesti kestävämpään kulttuuriin. Esimerkillämme voimme antaa lapselle malleja taloudellisesti kestävästä toiminnasta, kuten valojen sammuttamisesta huoneesta poistuttaessa. (Parikka-Nihti 2011: 21–22.)

2.2 Ekologinen kestävä kehitys

Kestävän kehityksen toinen ulottuvuus, ekologinen kestävä kehitys, pyrkii luonnon monimuotoisuuden, ekosysteemien toimivuuden ja maa-alueiden asuinkelpoisuuden ylläpitämiseen. Ekologisen kestävän kehityksen ajattelulle on myös ominaista luonnonvarojen hyväksikäyttäminen suhteutettuna luonnon oman kantokyvyn rajoihin. (Salonen 2010: 34.) Biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttäminen on myös yksi kestävän kehityksen perusehdoista (Ympäristöministeriö 2013).

Varhaiskasvatuksen näkökulmasta ekologisessa kestävydessä on kyse muun muassa huolehtimisesta, arvostuksesta ja rakkaudesta luontoon sekä lähiympäristöömme. Tavoitteena on ensin arvostus itseään kohtaan, jolloin arvostuksen osoittaminen toista ihmistä tai luontoa kohtaan on lapselle helpompaa. Samalla lapselle tulee myös tunne siitä, että hän arvostetaan. (Parikka-Nihti 2011: 18.)

2.3 Sosiaalinen kestävä kehitys

Sosiaalisen kestävä kehityksen tavoitteena on eriarvoisuuden poistaminen, yhteisöllisyyden luominen ja päätöksenteon mahdollisuuden turvaaminen jokaiselle. Varhaiskasvatuksessa painottuvat lapsen osallisuus, yhteistyö, vuorovaikutustaidot, toiset huomioon ottaminen ja vastuunotto. (Parikka-Nihti 2011: 23–24.) Näistä sosiaalisen kestävä kehityksen painotuksista opinnäytetyössämme näkyy yhteistyötaitojen harjoittelu, vuorovaikutustaitojen harjoittelu ja toiset huomioon ottaminen.

Sosiaalisen kestävä kehityksen käsitteelle löytyy monia määritelmiä ja yhteistä erilaisissa määritelmässä on oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo, ihmisten mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä, ihmisten yhteisöllisen identiteetin ylläpito sekä vahvistaminen (Särkelä 2011: 144–167). Sosiaalisen kestävä kehityksen käsitteeseen on myös sisällytetty tavoite jokaisen oikeudesta säälliseen elämään, yhteisöllisyyteen ja yhteenkuuluvuuteen (Julkunen 2011: 99). Pohjolan ja Särkelän (2011: 299–310) mukaan sosiaalinen kestävä kehitys pitää sisällään niin yksilöllisen, yhteisöllisen ja sukupolvien välisen kuin paikallisen, alueellisen, kansallisen ja globaalin ulottuvuuden. Perustana ovat kansainväliset ihmisoikeudet, kansallisesti määritellyt perusoikeudet sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutuminen toimintojen kaikilla tasoilla. (Pohjola – Särkelä 2011: 299–310.)

Sosiaalisen kestävyden yhtenä perustana voidaan pitää ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta vuodelta 1948 (Salonen 2012: 14). Sosiaali- ja terveysministeriö on myös julkaissut Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020- strategian, jonka tavoitteena on sosiaalisesti kestävä yhteiskunta. Sosiaalisesti kestävässä yhteiskunnassa muun muassa vahvistetaan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä kohdellaan yhteiskunnan kaikkia jäseniä tasa-arvoisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010: 3–4.)

Seuraavaksi käsittelemme sosiaalisen kestävä kehityksen osa-alueita: yhteisö, yhteisöllisyys, osallisuus, syrjäytyminen ja sosiaaliset taidot. Kyseisten sosiaalisen kestävä kehityksen osa-alueiden valinnoille löytyy perustelut muun muassa YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksesta. Lapsen oikeuksien sopimus on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989 ja se on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan jokainen alle 18-vuotias on lapsi. Sopimuksessa on neljä yleistä periaatetta, jotka ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus

elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen. Valtiolla on ensisijainen vastuu toteuttaa lapsen oikeudet. (Unicef 2013.)

2.3.1 Yhteisö

Yhteisö luo positiivista tunnesidettä ihmisten välillä ja määrittelyyn liitetään lisäksi osallisuus ja yhteisesti jaettu tekeminen (Marjanen – Marttila – Varsa 2013: 10). Yhteisöissä lapset omaksuvat monenlaisia tietoja sekä yhdessä toimiessaan he harjoittelevat esimerkiksi sosiaalisia taitojaan (Ikonen 2006: 164). Päiväkoti on sosiaalinen yhteisö, jossa aikuiset ja lapset ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Eskel – Marttila 2013: 76). Marjanen ym. (2013: 10) tuovat kuitenkin kirjassaan ilmi, että yhteisön ja yhteisöllisyyden määrittely on haastavaa, sillä käsitteet sisältävät moniulotteisia ilmiöitä. Yhteisön määritelmään voidaan nähdä sisältyvän johonkin kuuluminen ja siihen liittyvä me-henki. (Marjanen ym. 2013: 10.)

Lasten yhteisön kautta lapsi saa muun muassa kokemuksia yhteisön jäsenyydestä ja sen haasteista, sekä kokemuksia yhteisöön kuulumisen tunteesta. Yhteisöjen muodostumisessa ja yhteisöllisyyden rakentamisessa kasvattajalta vaaditaan taitoa, sillä varhain tapahtuvat kohtaamiset lasten välillä, sekä niiden kautta saadut kokemukset voivat vaikuttaa siihen, miten lasten yhteisöt rakentuvat. Samalla lapset harjoittelevat yhteisön pelisääntöjä, kuten sitä kuinka voi päästä mukaan ryhmään tai miten ystävyys-suhteita muodostetaan. Lasten ystävyys-suhteet muodostuvat siis lasten yhteisöissä. (Marjanen ym. 2013: 12–13.)

Lapsilla yhteisön jäsenyys edellyttää esimerkiksi arvoista, normeista ja säännöistä neuvottelua ja sopimista. Lasten yhteisön rakentumisen kannalta tärkeitä ovat lasten väliset ystävyys-suhteet sekä tunnesiteet. Yhteinen leikkitoiminta on päiväkodissa lasten yhteisöjen rakentamisen pääkonteksti. (Ikonen 2006: 149.) Mielekäs ja arvokas yhteinen toiminta tuottaa kokemuksen yhteisöön kuulumisesta ja toiminta vahvistaa jo olemassa olevaa yhteisöä (Ikonen 2006: 156–157). Yhteistoiminta edesauttaa myös ryhmäytymistä. Ryhmätoiminnan kautta ryhmän jäsenet tutustuvat toisiinsa ja samalla yhdessä toimiminen helpottuu. Ryhmätoiminnan avulla ryhmän jäsenet oppivat tunnistamaan ja arvostamaan omien taitojen ja vahvuuksien lisäksi myös toisten vahvuuksia ja taitoja. Lisäksi yhteisen tekemisen kautta lapset oppivat, millaisia taitoja tarvitaan, jotta yhteistoiminta onnistuu. (Valkeapää 2011: 12–13.)

Ollessaan ryhmän jäsen, lapsi oppii esimerkiksi työnjakoa, toimintatapoja ja yhteisten sääntöjen kunnioittamista. Ryhmässä lapsi voi myös oppia jakamaan sekä onnistumisen iloa että epäonnistumisen ja pettymyksen tunteita. Vuorovaikutuksessa muiden kanssa lapsi harjoittelee omien tunteidensa hallitsemista ja oppii myös ymmärtämään sekä omia että muiden tunteita. (Pulkkinen 2002: 112–113.) Yhteistoiminnan kautta lapset siis oppivat toisiltaan ja kehittävät sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitojaan (Koivula 2013: 43).

2.3.2 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys tarkoittaa tunnetta ja kokemusta ryhmän jäsenyydestä (Koivula 2010: 11). Se on myönteistä vuorovaikutusta ja yhdessäoloa yhteisössä, jossa yksilö voi muun muassa kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä saada tukea (Haapamäki 2000: 14). Yhteisöllisyys ilmenee muun muassa yhdessä tekemisenä sekä yhteistyönä (Kohvakka 2007: 12). Yhteisöllisyyden rakentumiseen vaikuttaa lisäksi yksilön osallisuuden kokemus (Marjanen ym. 2013: 12). Yhteisöllisyyteen liittyy myös vahvasti avoimuus, keskustelevuus, sopiminen sekä toisten kunnioittaminen. Tärkeää on myös yhdessä opettelu, toisten kuunteleminen ja neuvottelu. (Eskel – Marttila 2013: 77.) Toimiva vuorovaikutus ja onnistunut yhteinen toiminta ovat edellytyksiä yhteisöllisyyden kehittymisen kannalta (Koivula 2013: 32). Yhteisöllisyys on ryhmässä toisista välittämistä ja auttamista. Yhteisöllisyys voi tulla näkyväksi vuorovaikutuksena, jossa ryhmän jäsenten väliset keskustelut, ajatusten vaihtaminen ja jakaminen palvelevat osaltaan ryhmän kiinteyden saavuttamista. Yhteisöllisyys ilmenee myös toiminnassa. (Ikonen 2006: 156–157.)

Yhteisöllisyyteen kasvaminen rakentuu aikuisen vastuun kautta, tukemalla lasten yhteisöllisyyden tunnetta. Yhteisöllisyyteen kasvattamisessa on paljon haasteita, esimerkiksi yhteiskunnan muutokset yksilöllisyyden korostamisessa. Päiväkodin arjessa haasteen yhteisöllisyyteen kasvattamisessa tuo vaihtuvat tilanteet lapsiryhmissä sekä henkilökunnan vaihtuvuus. (Heinämäki 2012: 2, 12.) Yhteisöllisyyttä päiväkodissa voi lisätä esimerkiksi avaamalla ja puhumalla aiheesta, työtavoista sekä suhtautumisella lapseen (Heinämäki 2012: 15). Myös Uusitalo ja Laakso (2005: 52) nostavat artikkelissaan esille varhaislapsuuden merkityksen yhteisöllisyyden kasvualustana (Uusitalo – Laakso 2005: 52).

Nykyään monissa päiväkodin lapsiryhmissä kiinnitetään aktiivisesti huomiota ryhmäytymiseen vain toimintavuoden alussa. Kuitenkin tutkimusten mukaan lasten yhteisöllisyyden tunne kehittyy paljon hitaammin, useiden kuukausien ajan. Siksi olisi tärkeää, että lasten yhteisöllisyyttä pyritäisiin tukemaan jopa koko toimintavuoden ajan aktiivisesti, esimerkiksi yhteisten leikkien ja keskustelujen avulla. Olisi myös tärkeää saada lapset tiedostamaan hyvin toimivan ryhmän merkitys, puhua ystävyyssuhteista ja kaverien kohtelusta ja näin pyrkiä sitouttamaan ja vastuuttamaan lapset yhteisöllisyyden edistämiseen. Lapsiryhmän hyvä ilmapiiri ja toimiva vuorovaikutus ovat osoittautuneet tärkeiksi tekijöiksi yhteisöllisyyden kehittymiselle. (Koivula 2010: 166.)

Koivulan (2013: 23–24) mukaan olisi tärkeää aloittaa yhteisöllisyyden perustan rakentaminen jo mahdollisimman varhain, sillä esimerkiksi kiusaamisen ja syrjäytymisen ilmiöitä on havaittavissa pientenkin lasten piirissä. Yhteisöllisyys perustuu vahvasti yksilön omaan tunnekokemukseen, mutta siihen liittyy vahvasti tiettyjen taitojen oppiminen. Kyseisiin taitoihin kuuluvat yhteisön ja ryhmän rakentamisen taidot, sekä taito niiden toiminnan edistämiseen. Perusta taitojen oppimiselle rakentuu jo ensimmäisissä tilanteissa varhaislapsuudessa, joissa lapsi liittyy ryhmän jäseneksi. Kun taidot omaksutaan jo varhain, se helpottaa yhteisöllisyyden siirtymistä lapsen mukana taas muihin yhteisöihin, kuten esimerkiksi uuteen päiväkotiryhmään tai päiväkodista kouluun. (Koivula 2013: 23–24.)

2.3.3 Osallisuus

Uusitalo ja Laakso (2005: 44) määrittelevät osallisuuden sosiaalisesti toiminnaksi ja kanssakäymiseksi kahden tai useamman ihmisen välillä. Osallisuus syntyy yksilön kokemuksesta eikä osallisuuden kokemuksen syntymiseen välttämättä tarvita sanallista kommunikaatiota. Osallisuuden kokemuksen myötä yksilö voi myös muun muassa tiedostaa tai oppia jotain lisää. (Uusitalo – Laakso 2005: 44.)

Osallisuus edistää lapsen yksilöllistä kasvua eri tavoin. Mitä enemmän lapsi pääsee osallistumaan, sitä suurempi vaikutus sillä on lapsen kehitykseen. Osallisuuden kautta lapset hankkivat erilaisia taitoja, kasvattavat osaamistaan sekä saavat lisää luottamusta. (Lansdown 2010: 23.) Lasten osallisuuden lisääminen ja parantaminen eri keinoin parantaa muun muassa lapsen itsetunnon kehitystä ja kasvua. Samalla esimerkiksi osallistuessaan ympäristöönsä ja lähiyhteisöönsä lapsi harjoittelee ja kehittää sosiaali-

sia taitojansa. (Turja 2011: 52.) Osallisuus edistää myös suvaitsevaisuutta sekä kunnioitusta muita kohtaan (Lansdown 2010: 24).

Lapsen osallisuus tarkoittaa myös sitä, että lapsi voi olla mukana määrittämässä ja toteuttamassa häntä koskevia asioita ja päätöksiä. Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuksista ja toimenpiteistä. Lapsella tulee olla myös mahdollisuuksia ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa. Osallisuus on tunne ja kokemus joukkoon kuulumisesta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2013.)

Parikka-Nihti (2011: 35) mukaan osallisuuteen liittyy vahvasti vuorovaikutussuhteet, toimiminen vertaisryhmissä ja yhteistoiminnallisuus. Osallisuuden ja voimaantumisen kokemista tuetaan varhaiskasvatuksessa esimerkiksi kuulemalla lasta aidosti ja ottamalla lapsi vakavasti. Kunnioittava suhtautuminen lapsen näkökulmaan lisää lapsen voimaantumista. (Parikka-Nihti 2011: 35.) Osallisuus oman elämänpiirin tärkeissä yhteisöissä, kuten perheessä, päiväkodissa ja omassa lähiympäristössä antaa lapselle parhaimmillaan mahdollisuuden ymmärtää, kuka hän on ja mihin hän kuuluu (Eskel – Marttila 2013: 94).

Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, että hän saa arjessaan tilaisuuden tulla kuulluksi ja toimia aktiivisena subjektina (Karlsson 2000: 13). Osallisuudessa lapsen ääni tulee kuulluksi ja aikuisella on tärkeä rooli lapsen osallistavan toiminnan mahdollistajana. Päiväkodin arjessa korostuu työntekijöiden vuorovaikutus lasten kanssa, sillä päiväkotia on ensimmäisiä toimintaympäristöjä kodin lisäksi, joissa lapsi voi saada osallisuuden kokemuksia. Osallisuuden kokemisella on myös positiivisia vaikutuksia lapseen ja se voi esimerkiksi ennaltaehkäistä syrjäytymistä. Osallisuuteen liittyy mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja samalla lapsi harjoittelee vastuun ottamista. (Turja 2011: 46–48.)

Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa on monta eri artiklaa, joiden avulla voidaan perusteella lapsen osallisuuden tärkeys. Esimerkiksi seuraavissa artikloissa käsitellään lapsen oikeutta osallisuuteen: lapsella on oikeus ilmaista näkemyksensä kaikkia itseään koskevissa asioissa (artikla 12), lapsella on ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus (artikla 14) ja lapsella on oikeus osallistua yhteisön kulttuurielämään (artikla 31). Jokainen lapsi on oikeutettu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa tunnustettuihin oikeuksiin ja vapauksiin riippumatta rodusta, ihonväristä, sukupuolesta, kielestä, us-

konnosta, poliittisista tai muista mielipiteistä, kansallisesta tai sosiaalisesta alkuperästä, varallisuudesta, syntymästä tai muusta seikasta. (Unicef 2013.)

2.3.4 Syrjäytymisen ehkäisy

Tavallisesti syrjäytymisellä tarkoitetaan pitkää prosessia, jonka aikana ihminen ajautuu erilleen valtavirran elämästä erilaisten sosiaalisten ongelmien seurauksena. Näin tarkasteltuna syrjäytyminen nähdään dynaamisena ja pitkäaikaisena muutosprosessina. Syrjäytymistutkimuksissa on kiinnitetty vain vähän huomiota lapsiin ja lasten syrjäytymiseen. Yleensä syrjäytymistä on selvitetty enemmän aikuisväestön keskuudessa. Kun tarkastellaan lapsen syrjäytymisprosessia vertaisryhmästään, siihen liittyy yleensä ongelmia psykososiaalisessa kehityksessä. Ongelmat voivat näkyä esimerkiksi itsetunnon ongelmina, emotionaalisena kypsyttömyytenä, sosiaalisena kyvyttömyytenä, syrjäänvetäytyvyytenä sekä aggressiivisuutena. (Laine – Neitola 2002: 18–19.)

Varhaiskasvatuksessa tarvitaan selvästi lisää tietoa vertaissuhteiden merkityksestä lapsen kehitykselle sekä keinoista tukea lapsen sosiaalisia taitoja. Erilaisten harjaannuttamisohjelmien kehittäminen varhaiskasvatukseen olisi tärkeää syrjäytymisprosessin ehkäisemiseksi. (Laine – Neitola 2002: 6.) Yhteisöllisyyden myötä lasten osallisuus ja kokemukset ryhmään kuulumisesta vahvistuvat. Yhteisöllisyyden toivotaan myös vaikuttavan positiivisesti esimerkiksi syrjäytymisen ja kiusaamisen ehkäisemisessä. (Koivula 2013: 19.)

On havaittu, että lasten syrjäytymisprosessit voivat näkyä varhain jo päivähoidon aloittamisen jälkeen. On myös todettu, että päiväkodissa lapsilla ongelmat toverisuhteissa ovat yleisiä ja ongelmat myös kasautuvat herkästi. Vertaisryhmillä on suuri merkitys pienten lasten psykososiaalisessa kehityksessä ja myös syrjäytymisen ehkäisyssä. Kasvattajat tarvitsevat enemmän tietoa ja taitoa järjestää lapsille sellaista toimintaa, joka estäisi syrjäytymistä. (Härkönen 2005: 45.)

3 Kestävä kehitys Espoon varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan pienten lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemista sekä edistämistä kasvatuksellista vuorovaikutusta hyödyntäen. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen vuorovaikutus, jossa lapsen omaehtoinen leikki huomioidaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 11.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyvinvoiva lapsi ja tätä tavoitetta edistävät esimerkiksi pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet. Suhteet vanhempiin, kasvattajiin sekä muihin lapsiin ovat tärkeitä, jotta lapsi kokee kuuluvansa vertaisryhmään. Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa nivoutuvat yhteen opetuksen, hoidon ja kasvatuksen näkökulmat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 15.) Opetuksen, hoidon ja kasvatuksen kokonaisuudesta voidaan käyttää myös nimitystä EDUCARE-malli, jossa nämä kolme osa-aluetta näkyvät varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan taustalla. Varhaiskasvatuksessa lapsi huomioidaan kokonaisvaltaisesti ja toimitaan tiiviisti yhteistyössä lapsen perheen kanssa. (Kronqvist – Kumpulainen 2011: 29.)

Jokaisen kunnan varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu valtakunnallisen varhaiskasvatuksen perusteisiin, joka muun muassa ohjaa varhaiskasvatuksen sisältöä ja laatua (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 9). Yksikön varhaiskasvatussuunnitelma täydentää kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa ja jokaisen yksikön varhaiskasvatussuunnitelmassa on kuvaus toimintaympäristöstä, yksikön erityispiirteistä ja painotuksista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 43). Varhaiskasvatus voidaan nähdä jo itsessään kestävästä kehityksenä. Lapsen kuuleminen, aito vuorovaikutus ja avoimuus ovat esimerkkejä kestävästä kehityksen ilmenemisestä päivähoitossa. Kestävä kehitys on siis pieniä päivittäisiä tekoja päiväkodin arjessa. (Parikka-Nihti 2011: 10, 15.)

3.1 Varhaiskasvatuksen arvopohja ja päämäärä

Varhaiskasvatuksen arvot luovat pohjaa kestävästä kehityksen kasvatukselle, jossa toisen ihmisen ja ympäristön kunnioittaminen ovat keskiössä (Parikka-Nihti 2011: 15). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet - oppaassa mainitaan YK:n lapsen oikeuksien sopimus, johon varhaiskasvatuksen arvopohja Suomessa osaksi pohjautuu (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 12).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan yhdeksi kasvatuspäämääräksi toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen. Kyseiseen päämäärään liittyy myönteinen suhtautuminen itseään sekä toisia ihmisiä että kulttuureita kohtaan. Päämääränä on myös oppia välittämään toisista sekä ottamaan muut huomioon. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 13.) Varhaiskasvatuksen yhtenä perustehtävänä on siis sosiaalisten taitojen kehittäminen.

3.2 Kestävän kehityksen toteutuminen Espoossa

Espoon kaupunki liittyi vuonna 2011 Suomen ainoana kaupunkina Yhdistyneiden kansakuntien yliopiston kestävän kehityksen verkostoon. RCE (Regional Centres of Expertise) Espoo verkostoon kuuluu Espoon kaupungin lisäksi muun muassa Metropolia Ammattikorkeakoulu, Laurea-ammattikorkeakoulu, Helsingin yliopisto sekä useita yksityisiä yrityksiä ja yhdistyksiä kuten OKKA-säätiö ja Espoon ympäristöyhdistys. Verkoston tavoitteena on saada kestävä kehitys osaksi kaikkea toimintaa Espoossa ja lisätä samalla tietoisuutta ja ymmärrystä kestävästä elämäntavasta. (Kestävän kehityksen Espoo (RCE) n.d..)

Espoon kaupungin sitoutumisesta kestäväan kehitykseen ja sitä edistäviin toimintatapoihin kertoo myös kaupungin asettama tavoite: Vuoteen 2016 mennessä jokaisen päiväkodin, koulun ja oppilaitoksen on tehtävä oma kestävä kehityksen ohjelma. Omaa kestävä kehityksen ohjelmaa suunniteltaessa ja toteutettaessa voi hyödyntää myös valmiita malleja. Käytännönläheisiä kestävä kehityksen malleja ovat esimerkiksi Keke päiväkodissa ja Vihreä Lippu- ohjelma. (Koulujen ja päiväkotien kestävä kehityksen ohjelmat n.d.) Vuonna 2013 julkaistussa Espoon kaupungin uudistetussa varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitaan erikseen painotus kasvatus kestäväan kehitykseen varhaiskasvatuksessa. Sosiaalisen kestävä kehityksen lisäksi varhaiskasvatussuunnitelmassa huomioidaan myös ekologinen- ja taloudellinen kestävyys. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

Espoon varhaiskasvatussuunnitelmassa (2013: 14) mainitaan, että tulevaisuudessa tarvittavista taidoista tärkeimpiä ovat sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot. Hyvien sosiaalisten suhteiden myötä esimerkiksi vastavuoroisten kaverisuhteiden syntyminen vahvistuu ja samalla sosiaaliset taidot voivat ennaltaehkäistä syrjäytymistä aikuiselämään asti. Sosiaalisia taitoja täytyy kuitenkin harjoitella aktiivisesti ja tässä lapsi tarvitsee

kasvattajan suunnitelmallista ohjausta ja tukea. Myös hyvät käytöstavat vaativat harjaantumista. Sosiaaliin taitoihin liittyvät omien tunteiden hallinta ja empatiakyky. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2013: 14.)

3.3 Yhteistyöpäiväkodin esittely

Toteutimme opinnäytetyön yhteistyössä Espoon kaupungin päiväkodin kanssa. Kyseisessä päiväkodissa toimii neljä ryhmää ja päiväkodin toiminnan perustana on omahoitajuus ja pienryhmätoiminta. Päiväkodin toimintaperiaatteita ovat lapsilähtöisyys, osallisuus, kasvatuskumppanuus, monikulttuurisuuskasvatus sekä kestävä kehitys.

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma on tällä hetkellä työn alla. Saimme kuitenkin nähtäväksi kansion, mihin työntekijät ovat tehneet alustavia suunnitelmia. Suunnitelmissa kestävä kehityksen huomioiminen näkyy päiväkodissa esimerkiksi jätteiden lajittelussa ja huolehtimalla kalusteiden ja lelujen kunnosta. Päiväkodissa on nimetty ekotukihenkilö ja työntekijöiden jaksamiseen kiinnitetään huomiota. Varhainen tunnistaminen on myös tärkeä osa päivittäistä työtä ja henkilökunta on käynyt Huolen puheeksi otto- koulutuksen. Päiväkodissa on paljon eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lapsia ja päiväkodissa ohjataan kaikkia kohtaamaan ja hyväksymään erilaisuutta. Päiväkodissa on myös nimetty monikulttuurisuus vastuuhenkilö.

Päiväkodissa pyörii jo toista vuotta aktiivisesti vuorovaikutusleikki-kerho, johon osallistuu kerrallaan kolme-neljä lasta. Toiminnassa on tärkeää lapsen ja aikuisen vuorovaikutus, sekä vuorovaikutus muiden lasten välillä. Leikin kautta pyritään tukemaan tunne-elämän kasvua ja harjaannuttamaan sosiaalisia taitoja. Vuorovaikutusleikin ohjaaja on koulutuksen saanut kasvattaja. Lisäksi päiväkodissa järjestetään eläinleikki-kerhoa, joka koostuu kahdeksasta toimintakerrasta. Toimintaa ohjaa aina sama aikuinen ja toiminnan lähtökohtina ovat hoiva-auktoriteetti ja sääntöjen harjoittelu.

4 Sosiaaliset taidot

Opinnäytetyömme tavoitteena on harjoitella sosiaalisia taitoja pienryhmässä. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot saatetaan sekoittaa joskus keskenään ja arkikielessä käsitteitä käytetään usein toistensa synonyymeina. Käsitteet tarkoittavat kuitenkin eri asioita

vaikka ne liittyvätkin vahvasti toisiinsa. Sosiaaliset taidot eivät ole synnynnäisiä kun taas sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre. Sosiaaliset taidot opitaan ja ne kertovat siitä, miten yksilö selviytyy erilaisista sosiaalisista tilanteista ja millainen on yksilön kyky tulla toimeen muiden ihmisten kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2010: 17.) Sosiaalisia taitoja tarvitaan, jotta ryhmiin sopeutuminen onnistuu ja sosiaaliset taidot ovat tärkeitä myös muissa sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa (Kauppila 2006: 125).

Kauppila (2006: 126–128) jakaa sosiaaliset taidot kirjassaan neljään osa-alueeseen, joita ovat sosiaaliset perustaidot, kehittyneet sosiaaliset taidot, sosiaaliset tunnetaidot ja muut sosiaaliset vuorovaikutustaidot. Sosiaalisia perustaitoja ovat esimerkiksi itsensä esitteleminen, kuunteleminen ja keskustelun aloittaminen. Kehittyneisiin sosiaalisiin taitoihin kuuluvat taas esimerkiksi ryhmään liittyminen, ryhmässä toimiminen sekä yhteistyötaidot. Sosiaaliset tunnetaidot sisältävät muun muassa tunteiden ja tunnetilojen ilmaisemista, havaitsemista ja nimeämistä sekä empatiataidot. Muihin sosiaalisiin vuorovaikutustaitoihin Kauppila luettelee kuuluvan esimerkiksi toisten auttamisen, neuvottelutaidot, häviämisen taidot ja sosiaalisen tasa-arvoisuuden osoittamisen. (Kauppila 2006: 126–128.) Näistä sosiaalisista taidoista opinnäytetyössämme näkyy vuorovaikutustaitojen harjoittelu, yhteistyötaitojen harjoittelu sekä toisten huomioiminen.

Sosiaalisiin taitoihin liittyvät tietyt temperamenttipiirteet. Sosiaalisuus, sensitiivisyys ja empatiakyky edesauttavat sosiaalisten taitojen kehittymistä. Sensitiivisyys on tärkeä temperamenttipiirre kun puhutaan sosiaalisista taidoista. Sensitiivinen lapsi oppii aikaisemmin kuin muut lapset tulkitsemaan muiden tunteita ja huomaamaan, että ihmiset voivat sanoa muuta kuin mitä he oikeasti tuntevat. (Keltikangas-Järvinen 2010: 59–60.) Vanhempien rooli on avainasemassa lapsen sosiaalisten taitojen kehitykselle. Se miten vanhemmat suhtautuvat lapsen pettymykseen, vihan ja kiukun purkauksiin, antaa lapselle käyttäytymisen muodon. Myös se, miten vanhemmat ratkaisevat ongelmiaan, antaa lapselle mallin miten asioita hoidetaan ja kuinka ongelmista selvitään. (Keltikangas-Järvinen 2010: 186.)

Sosiaalisiin taitoihin kuuluvat myös hienotunteisuus ja sosiaalinen herkkyyys. Sosiaalisesti taitava ihminen pystyy muokkaamaan omia toimintamallejaan eri tilanteiden mukaan. Sosiaaliset taidot heijastavat myös ihmisen arvostusta ja kunnioitusta muita kohtaan. Sosiaalisista taidoista puhuttaessa on tärkeä tarkastella niitä myös eettisestä ja moraalisesta näkökulmasta, sillä aina tehokkain toimintamalli ei välttämättä ole eettisesti hyväksyttävä. (Keltikangas-Järvinen 2010: 22–24.) Sosiaalisia taitoja voidaan

harjoitella esimerkiksi roolileikkien tai kuviteltujen tilanteiden avulla. Jos lapselta puuttuu kyky havainnoida ja arvioida ympäristöstä saamia vihjeitä, hän ei välttämättä osaa muokata omaa käyttäytymistään näiden vihjeiden mukaan. Keskustelutaitoa voidaan harjoitella esimerkiksi pyrkimällä kuuntelemaan toisia ja toisaalta myös tekemällä itse kysymyksiä. (Keltikangas-Järvinen 2010: 173–174.)

Puutteet sosiaalisissa taidoissa voi johtua monista eri syistä ja on tärkeä ymmärtää, että lapselle tarvitsee opettaa taitoja jotta ne kehittyvät. Puutteet sosiaalisissa taidoissa voivat aiheuttaa monia ongelmia ja johtaa jopa siihen, että lapsi syrjäytyy sosiaalisissa tilanteissa. Siksi sosiaalisten taitojen varhainen opettelu on perusteltua ja tätä kautta luodaan myös hyvä pohja lapsen myöhemmälle sosiaaliselle kehitykselle ja onnistumisille sosiaalisissa suhteissa. (Kauppila 2006: 134–135.)

Päiväkoti nähdään sosiaalisena yhteisönä, jossa lapset ja aikuiset toimivat toistensa kanssa vuorovaikutuksessa. Toimintaa ohjaa lapsilähtöisyys, jossa lapsi nähdään yksilönä ja subjektina. Lapsi nähdään kuitenkin osana ryhmää ja lapsen oikeus yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen on perusteltavissa muun muassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksella. Positiivisten oppimiskokemusten myötä lapsen itsetunto kehittyy ja samalla lapsi harjoittelee ja oppii sosiaalisia taitoja vuorovaikutuksessa ryhmän muiden jäsenten kanssa. Päivähoidon tavoitteena on myös luoda hyvä pohja lapsen myöhemmälle koulunaloitukselle. (Huhtanen 2005: 8–10.) Keltikangas- Järvisen (2010: 218) mukaan myös päiväkodin ilmapiirillä on vaikutusta sosiaalisten taitojen kehitykseen. Tällöin on kiinnitettävä huomiota esimerkiksi siihen, tuetaanko päiväkodissa yksilöllistä ja kilpailevaa ilmapiiriä vai pyritäänkö lisäämään yhteenkuuluvuutta ja korostamaan yhteistyön merkitystä. (Keltikangas-Järvinen 2010: 218.)

5 Toimintatuokioiden suunnittelu

Seuraavaksi kerromme tuokioiden suunnittelusta ja menetelmien valinnasta. Opinnäytetyön kehittämistehtävänä oli toteuttaa sosiaalisen kestävän kehityksen arvojen mukaista toimintaa. Tavoitteena oli järjestää toimintakokonaisuus, jossa harjoitellaan sosiaalisia taitoja. Lisäksi toiminnan tarkoituksena oli tukea lasten yhteisöllisyyden kehittymistä sosiaalisten taitojen harjoittelun myötä. Olimme ensimmäisen kerran yhteydessä päiväkodin johtajaan noin puoli vuotta ennen toimintatuokioiden alkamista. Kun olimme

keskustelleet päiväkodin työntekijöiden kanssa toimintatuokioiden tavoitteista, aloitimme suunnittelemaan tuokioiden tarkempaa sisältöä ja menetelmiä.

5.1 Yhteistyö päiväkodin kanssa

Toimintatuokioiden suunnitteluvaiheessa teimme yhteistyötä päiväkodin työntekijöiden kanssa. Kävimme neljä kertaa päiväkodissa keskustelemassa työntekijöiden kanssa ja tapaamisten lisäksi olimme yhteydessä sähköpostitse. Mukana päiväkodissa käydyissä keskusteluissa olivat päiväkodin johtaja sekä kolme työntekijää eri viisivuotiaiden ryhmistä. Jatkossa käytämme viisivuotiaiden ryhmästä nimeä viskariryhmä. Tapaamisissa keskustelimme työntekijöiden toiveista ja tarpeista koskien toimintatuokioiden sisältöä. Sovimme heidän kanssaan myös käytännön järjestelyistä koskien esimerkiksi päiväkodin materiaalien käyttöä. Ensimmäisten tapaamisten aikana esittelimme työntekijöille myös alustavat suunnitelmat, joista saimme työntekijöiltä palautetta sekä kehittämisideoita.

Työntekijöiden toiveena oli, että lapset pääsisivät tutustumaan myös muiden viskariryhmien lapsiin, koska päiväkodissa ei ole juuri ollenkaan toimintaa yli ryhmärajojen. Osa lapsista oli myös itse ilmaissut kiinnostuksensa tutustua muiden ryhmien lapsiin ja saada uusia kavereita. Sen vuoksi päädyimme siihen, että tuokioihin osallistui lapsia kolmesta eri ryhmästä. Tällä ratkaisulla pyrimme myös luomaan pohjaa yhteisöllisyyden rakentumiselle päiväkodin viskariryhmien välille. Työntekijät myös toivoivat lapsille onnistumisen kokemuksia sosiaalisissa tilanteissa pienryhmätoiminnan avulla. Valitsimme pienryhmätoimintamuodon, sillä se mahdollistaa jokaiselle lapselle tilaa ja enemmän aikaa tulla kuulluksi ja kertoa omia ajatuksiaan (Karlsson 2005: 85). Työntekijöiden ehdotuksesta päädyimme siihen, että tuokioihin osallistui yhteensä kuusi lasta, jokaisesta viskariryhmästä kaksi lasta. Työntekijät päättivät ketkä lapset osallistuivat tuokioihimme, koska he tuntevat lapset hyvin. Tapaamisissa sovimme, että tuokioita järjestetään neljä ja jokaiseen varataan tunti aikaa. Sovimme myös, että tuokioihin tulee osallistumaan aina yksi päiväkodin työntekijöistä. Hänen tehtävänä oli havainnoida ja seurata tuokiota sivusta sekä antaa meille palautetta tuokion jälkeen. Tutun työntekijän läsnäolo myös saattaa rohkaista lapsia tulemaan mukaan toimintaan.

Tuokioihin valikoitui viisi poikaa sekä yksi tyttö. Työntekijöiden mukaan kaikki kuusi tuokioihin valittua lasta hyötyvät erityisen paljon pienryhmätoiminnasta. Kolmella lapsista suomi on toisena kielenä ja osalla lapsista on työntekijöiden mukaan ollut haasteita

sosiaalisissa tilanteissa. Erityisesti haasteet näkyvät vaikeuksina päästä mukaan keskusteluun ja tulla kuulluksi isoissa ryhmissä. Osa lapsista on myös ujompia uusissa tilanteissa, jolloin he tarvitsevat enemmän tukea ja rohkaisua osallistuakseen toimintaa. Toiminnan kautta pyrimme mahdollistamaan lapsille onnistumisen kokemuksia vuorovaikutustilanteissa toisten lasten kanssa. Pienessä ryhmässä lapset voivat uskaltautua osallistumaan toimintaan ja tätä kautta saamaan onnistumisen kokemuksia esimerkiksi kuulluksi tulemisessa.

Ennen toimintatuokioiden alkua kirjoitimme lupakirjeen tuokioihin valituiden lasten vanhemmille (Liite 1). Lupakirjeen teimme suomen kielen lisäksi myös englanniksi (Liite 2), koska muutaman lapsen vanhempien äidinkieli on muu kuin suomi. Lupakirjeessä kysyttiin myös lupa kuvien ottamiseen. Kaikki lapset saivat luvan osallistua toimintaan ja olla mukana kuvissa. Viikkoa ennen ensimmäistä tuokiota kävimme tutustumassa lapsiin. Juttelimme heidän kanssaan hetken ja kerroimme keitä olemme ja mitä tulemme heidän kanssaan tekemään.

5.2 Menetelmien valinta

Valitsimme toimintatuokioihimme erilaisia toiminnallisia menetelmiä, joiden avulla pyrimme saavuttamaan tuokioille asetetut tavoitteet. Toimintatuokioiden tavoitteena oli sosiaalisten taitojen harjoittelu pienryhmässä. Toiminnassa näkyy yhteistyötaitojen harjoittelu, vuorovaikutustaitojen harjoittelu sekä toisten huomioiminen. Pienryhmässä yhteinen toiminta, esimerkiksi piirtäminen tai leikkiminen luo yhteisöllisyyttä (Koivula 2006: 32). Halusimme toteuttaa toimintaa, jossa on myös leikkisyyttä, sillä lapsista sellainen toiminta on mukavaa ja leikin kautta ryhmä hioutuu yhteen. Leikin avulla ihmiset tutustuvat toisiinsa ja se luo myös yhteenkuuluvuutta, sekä me-henkeä. (Karls-son 2005: 22.) Toiminnallisten menetelmien kautta tavoitteena on muun muassa ihmisten osallistaminen ja aktivointi, ryhmäytyminen, yhteenkuuluvuuden luominen ja vahvistaminen sekä oppimista tukevan ilmapiirin luominen (Työelämän sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot 2012: 108). Toiminnallisia menetelmiä voidaan tarkastella myös osallistavasta näkökulmasta. Ajatuksena on, että turvallinen ja innostava ryhmä aktivoi ihmisiä ja leikit toimivat väylänä tämän rakentamisessa. (Hyppönen – Linnossuo 2002: 13.)

Viiden vuoden ikäinen lapsi nauttii ollessaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa työskentelytilanteissa. Työskentelyn aiheiden ja teemojen tulisi olla lähtöisin lapsen elämänpiiristä. Aiheet voivat olla joko konkreettisia tai mielikuvitusta innostavia. (Rusanen

2009: 52.) Toimintatuokioiden suunnittelussa ja toteutuksessa olemme ottaneet myös huomioon lapselle ominaiset tavat toimia ja ajatella: leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen. Huomioimalla lapselle ominaiset tavat toimia ja ajatella, lapsen hyvinvointi ja käsitys itsestään vahvistuu. Samalla myös lapsen osallistumismahdollisuudet lisääntyvät. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 20.) Toimintatuokioissa hyödynnämme leikkimistä, liikkumista ja taiteellista kokemista ja ilmaisemista eri tavoin.

Liikkuminen mahdollistaa muun muassa ilon kokemisen ja tunteiden ilmaisun. Liikkumisen kautta lapsi tutustuu itseensä, toisiin ihmisiin sekä ympäristöönsä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 22–23). Tämän vuoksi valitsimme jokaisen tuokion alkuun liikunnallisen leikin. Jokaisessa valitsemassamme leikissä lapset harjoittelevat yhdessä toimimista ja toisten huomioimista. Taiteelliseen kokemiseen ja ilmaisemiseen liittyvät taas erilaiset toiminnot, kuten musiikki, kuvallinen ilmaisu, draama, kädentaidot ja kirjallisuus. Taiteellisten kokemusten lumous ja intensiivisyys tempaavat lapsen mukaansa ja samalla taiteen kautta lapsi voi kokea mielikuvitusmaailman. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 22–23.) Taiteellisen kokemisen muodoista hyödynsimme tuokioissamme kuvallista ilmaisua, draamaa ja kirjallisuutta.

Draamaa hyödynsimme nukketeatterin avulla. Valitsimme nukketeatterin yhdeksi menetelmäksi, sillä Hiltusen (1998: 14) mukaan nukketeatterilla on paljon annettavaa lapsille. Nukkeen kautta lapsi eläytyy ja samaistuu tarinaan ja lapsi voi näin käsitellä niin arkisia iloja kuin ongelmiaakin. Nukke voi näin toimia kasvattajana lapsille, sen voima on vertaiskuvallisuudessa, kokonaiselämys syntyy vastaanottajan kokemuksessa. Nukke antaa mielikuvitukselle tilaa muodostaa elämyksiä ja henkilökohtaista tulkintaa. (Hiltunen 1998: 14.) Nukketeatteri on esittävää, keskustelevaa ja leikkivää. Nukketeatterissa voidaan esittää asioita, jotka ovat esimerkiksi päiväkodissa tosielämässä tapahtuneita tilanteita ja joista olisi hyvä keskustella lasten kanssa. Nukkejen avulla voidaan luontevasti päästä puhumaan erilaisista aiheista, joita olisi hyvä lasten kanssa käsitellä. Lapset voivat osallistua nukketeatterin aikana keskusteluun ja nukket voivat ohjata ja rohkaista lapsia osallistumaan. (Helenius – Lummelahti 2013: 132–133.) Nukketeatterin tavoitteena oli saada lapset pohtimaan yhteistyön merkitystä ja erilaisten taitojen tärkeyttä yhteistyön kannalta. Nukketeatterin eläinhahmojen avulla herätimme lapsissa keskustelua näistä aiheista.

Kirjoitimme nukketeatterin tarinan itse (Liite 3) ja käytimme tarinassa eläinhahmoja. Tarinassa päähenkilöt ovat erilaisia eläimiä, joiden täytyy tutustua toisiinsa ja tehdä yhteistyötä selvitäkseen tulevasta talvesta. Tarina siis johdattelee lapset ymmärtämään yhteistyön tärkeyttä ja merkitystä. Pulkkinen (2002: 68) mukaan 4-6-vuotiaille lapsille ovat mieluisia sellaiset tarinat, jotka ovat arkipäiväisiä asioita ja tapahtumia, sekä ovat sijoitettavissa lapsille tuttuun ympäristöön. Eläinten käyttö tarinassa on perusteltavissa sillä, että lapsista erilaiset eläinkertomukset ovat mieluisia. Eläinhahmojen käyttö tarinoissa helpottaa myös konfliktitilanteiden käsittelyä, sillä eläinhahmot eivät välttämättä herätä lapsissa ahdistusta samalla tavalla kuin ihmishahmojen käyttö tarinoissa voisi heissä herättää. Tarinoista oppimista täydentää näytelmän jälkeen aikuisen johdatteleva keskustelu aiheesta. Lisäksi lapsen sosiaalista ajattelua virittää toiminta kuvittelussa tilanteessa ja tilanteen seurausten pohtiminen. (Pulkinen 2002: 68.)

Tuokioissa käytimme myös sadutus-menetelmää. Sadutus on Suomessa kehitetty menetelmä, jossa kerronta, kuuntelu, lasten ja aikuisten ajatusten kirjaaminen sekä lukeminen ovat sadutuksen välineitä. Sadutus on vastavuoroista toimintaa, jossa nousee esille toisen kunnioittaminen ja arvostaminen. Sadutuksen avulla ajatuksia muokataan tarinaksi. Sadutus lasten piirissä lähtee siitä, että lasta tai lapsiryhmää pyydetään kertomaan joku oma tarina tai kertomus, jonka aikuinen kuuntelee ja kirjaa sanatarkasti ylös. (Karlsson 2005: 9-10.) Kertomukseen merkitään sopimuksen mukaan esimerkiksi seuraavia tietoja: lapsen koko nimi, ikä, kerrontapaikka, päivämäärä, kirjaaja ja muut kuulijat (Karlsson 2005: 62). Sadutusta voi toteuttaa kahden kesken lapsen kanssa tai isommassakin ryhmässä. Ryhmäsadutus luo yhteisöllisyyttä ja sen kautta lapset ja aikuiset pohtivat asioita yhdessä. Ryhmäsadutuksen onnistuminen edellyttää kuitenkin sitä, että tarinan juonen käänteet tyydyttävät kaikkia osallistujia. (Karlsson 2005: 69–70.) Valitsimme sadutuksen, koska sen avulla pyrimme kehittämään lasten yhteistyötaitoja sekä toiset huomioon ottamista. Myös yhteisöllisyyden tunne kehittyy ryhmäsadutuksen avulla.

Sadutusmenetelmän avulla annetaan tilaa lasten ajatuksille ja aloitteille sekä päästään sukeltamaan lasten omaan maailmaan. Sadutuksen avulla aikuisen on helpompi huomioda ja seurata lasten pohdintoja ja ideoita. Sadutuksessa yhdistyvät erilaiset asiat, kuten toisten kuuntelu ja arvostaminen, sekä yhdessä tekeminen ja kokeilu. Lisäksi sadutus edistää ryhmäytymistä ja yhteisöllisyyden tunteen muodostumista. (Karlsson 2005: 41–42.) Sadutus tuottaa myös yhteistä iloa. Kun satu luetaan ääneen kaikille, se lisää ryhmän yhteisöllisyyden tunnetta (Karlsson 2005: 55).

Olimme varanneet jokaiselle toimintakerralle sadun tai tarinan luettavaksi toiminnan lopussa. Valitsimme luettavat kirjat toimintatuokion teemaan liittyen ja kirjojen tarinoissa käsitellään muun muassa vuorovaikutustaitoja, yhteistyötaitoja ja toisten huomioimista. Sadut ja tarinat mahdollistavat elämänhallinnan ja päätöksenteon harjoittelamista. Niiden välityksellä lapsi voi esimerkiksi pohtia oikeaa ja väärää sekä miten lähimmäisiä tulisi kohdella. Tarinoihin eläytymällä lapsi voi myös saada voimaantumisen kokemuksia, uskoa luottaa omiin kykyihinsä ja samalla lapsen osallisuuden tunne kasvaa. (Parikka-Nihti 2011: 25–26.)

6 Toimintatuokioiden toteutus

Jokaista toimintatuokiota varten teimme ohjaamisen helpottamiseksi suunnitelmat (Liite 4). Heleniuksen ja Lummelahden (2013: 173) mukaan kuuntelemiseen ja kertomiseen on varattava lasten kanssa aikaa. Hiljaisia lapsia pyritään rohkaisemaan ja tukemaan kertomisessa ja samalla kiinnitetään huomiota siihen, että kaikkia lapsia ohjataan myös kuuntelemaan toisia. Aikuinen voi tukea lasta pääsemään alkuun esimerkiksi kyselemällä ja antamalla aikaa lapsen miettiä rauhassa sanottavansa. (Helenius – Lumme-lahti 2013: 173.) Tämän takia jätimme toimintatuokioiden suunnitelmat aikataulullisesti väljiksi ja näin pyrimme mahdollistamaan tarpeeksi aikaa jokaisen lapsen yksilölliseen huomioimiseen ja ajan antamiseen lapsille.

Tuokiot pidettiin yhden päiväkotiryhmän tiloissa ja yhteen tuokioon oli varattu aina tunti aikaa. Jokaisella kerralla toinen meistä toimi vastuuohjaajana ja toinen toimi avustavana ohjaajana, jolloin avustava ohjaaja pystyi keskittymään enemmän toiminnan havainnointiin. Toimintatuokioiden tuotokset laitoimme päiväkodin seinälle esille.

Aloitimme jokaisen toimintatuokion istumalla lasten kanssa piirissä lattialla. Vaihdoimme lasten kanssa kuulumiset ja pohjustimme tuokion aihetta. Toimintatuokioiden aikana havainnoimme myös itse lapsia ja heidän käyttäytymistään ryhmässä ja ryhmän muiden jäsenten kanssa. Havainnoimme lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja heidän yhteistyötaitojansa ja niiden kehittymistä. Lisäksi havainnoimme lasten tapaa ottaa huomioon toiset lapset toiminnan aikana. Kirjasimme jokaisen toimintatuokion jälkeen huomiomme ja havaintomme ylös, jolloin asiat olivat vielä tuoreessa muistissa. Arvioimme myös keskenämme miten toimintatuokion tavoitteet toteutuivat ja miten tuokio kokonaisuudessaan toimi.

Toimintatuokioiden jälkeen keräsimme palautteen myös päiväkodin henkilökunnalta. Pyysimme kirjallisen palautteen välittömästi siltä työntekijältä, joka oli seuraamassa ja havainnoimassa tuokiota. Palautetta varten teimme yksinkertaisen lomakkeen, jonka työntekijä sai toimintatuokion alussa (Liite 5). Lomakkeeseen työntekijä kirjoitti kehitysehdotuksia ja omia kommenttejaan ja huomioitaan toimintatuokioista. Jokaisen tuokion loppuun oli myös varattu aikaa välittömän palautteen saamiseen lapsilta sekä keskusteluun lasten kanssa. Omien havaintojen, lasten palautteen ja työntekijän havaintojen pohjalta kehitimme ja muokkasimme tarpeen mukaan seuraavia toimintatuokiota.

6.1 Ensimmäistä kertaa yhdessä

Ensimmäisen tuokion tavoitteena oli harjoitella vuorovaikutustaitoja ja yhteistyötaitoja yhteisen toiminnan kautta. Lisäksi pyrimme koko tuokion ajan harjoittelemaan toiset huomioon ottavaa käyttäytymistä.

Toimintatuokion aloitimme istumalla piirissä lattialla maton päällä. Esittelimme ensin itsemme lapsille, sillä sosiaaliin perustaitoihin kuuluu itsensä ja muiden esitleminen (Kauppila 2006: 127). Seuraavaksi lapset pääsivät kertomaan oman nimensä ja tutustumaan toisiinsa. Valitsimme alkuun nimileikin, sillä tutustuminen leikin kautta luo usein mieluisan tilanteen (Pietiläinen – Tervasmäki – Tuunanen – Wilen 1996: 8). Kaikki lapset eivät myöskään olleet samasta päiväkotiryhmästä, joten halusimme myös siksi aloittaa toiminnan tutustumisleikin kautta. Erilaisten tutustumisleikkien kautta lapset rohkaistuvat ja innostuvat vuorovaikutukseen toisten kanssa. Samalla tavoitteena on myös lasten tutustuminen toisiinsa. (Helenius – Lummelahti 2013: 169.)

Kävimme jokaisen lapsen nimen läpi Nimi&liike - leikin avulla, jossa kaikki seisoivat ringissä ja jokainen vuorotellen sanoi oman nimensä ja näytti sen jälkeen jonkun liikkeen. Sitten muut toistivat henkilön nimen ja tekivät liikkeen perässä. Esimerkiksi ”Hei olen Maija ja liikun näin...” jonka jälkeen kaikki sanoivat yhteen ääneen ”Hei Maija” ja tekivät Maijan näyttämän liikkeen perässä. (Hyppönen – Linnossuo 2002: 14.) Aloitimme leikin näyttämällä itse ensin mallia. Osa lapsista ei keksinyt itselleen liikettä, jolloin me ehdotimme jotain liikettä. Suurin osa lapsista kuitenkin keksi itse liikkeen. Lapset matkivat innoissaan toisten liikkeitä ja kun koko ringi oli käyty läpi, istuuduimme uudelleen alas. Yhteisen nimileikin aikana lapset harjoittelivat myös oman vuoron odottamista sekä muiden kuuntelemista.

Seuraavaksi pyysimme lapsia miettimään ryhmällemme nimeä. Hetken miettimisen jälkeen yksi lapsista ehdotti nimeksi Tuulihaukat. Hän keksi nimen vanhan päiväkotiryhmänsä mukaan ja kysyttäessä muut lapset sanoivat nimen olevan hyvä. Seuraavaksi otimme ison paperin piirin keskelle ja kysyimme lapsilta millaiset säännöt ryhmälämme voisi olla. Päätimme muodostaa säännöt yhdessä lasten kanssa, sillä ottamalla lapset mukaan sääntöjen laatimiseen, heidän on helpompi sitoutua niihin, kuin suoraan aikuisten asettamiin ohjeisiin tai sääntöihin (Marjanen – Ahonen – Majoinen 2013: 71). Samalla lapset harjoittelivat neuvottelutaitoja ja toisten huomioimista ehdottaessaan sääntöjä sekä kuuntelemalla muiden ehdotuksia. Lapsilta tuli heti ehdotuksia muun muassa siitä, ettei saa potkia tai tönä toista. Lapset puhuivat paljon myös kiusaamisesta. Yhteisen pohdinnan jälkeen päädyimme lasten toiveesta kahteen sääntöön: pitää olla kiltti ja ei saa potkia. Kirjoitimme säännöt keskelle paperia.

Sen jälkeen ohjeistimme lapsia siirtymään pöydän ääreen, jossa he saivat koristella sääntöpaperia. Ensin kirjoitimme ryhmän nimen paperin yläreunaan, jonka jälkeen jokainen lapsi sai vuorollaan valita kolmesta eri maalista mieluisimman värisen. Jokaisen lapsen kämmen maalattiin maalilla ja sitten lapsi painoi kädenjälkensä paperiin ja kirjoitti itse nimensä paperiin. Lopuksi lapset saivat liimailla erilaisia tarroja kartonkiin mielensä mukaan. Tämä vaihe oli todella mieluinen jokaisen lapsen mielestä. Ihastelimme yhdessä lopputulosta. Seuraavaksi lapset saivat kaksi saippuakuplapulloa, joista he vuoron perään puhalsivat saippuakuplia ja muut lapset puhkoivat niitä. Jokainen vuorollaan sekä puhalsi, että puhkoi saippuakuplia. Lapset odottivat innoissaan omaa vuoroaan päästä puhaltamaan kuplia. Tässä leikissä lapset harjoittelivat yhteistyötaitoja, ja toisten huomioimista.

Lopuksi keräännymme uudestaan matolle piiriin ja sanoimme lapsille, että he voivat ottaa mukavan asennon. Luimme lapsille *Sammakko löytää ystävän*-kirjan, jonka Max Velthuijs on kirjoittanut vuonna 2001. Kirjan alussa muutaman lapsen oli vaikea rauhoittua, jolloin avustava ohjaaja meni istumaan kyseisten lasten väliin. Kaikki lapset jaksoivat keskittyä tarinan loppuun asti ja he katsoivat kiinnostuneena kirjan kuvitusta. Kirja oli yhdelle lapselle jo entuudestaan tuttu ja lukemisen jälkeen kysyttäessä, lapset kertoivat pitäneensä kirjasta. Kysyimme myös oliko lapsilla ollut kivaa ja mikä oli ollut kivointa. Vastauksena oli, että kaikilla oli ollut hauskaa, mutta lapset eivät osanneet sanoa mikä oli ollut kivointa.

Annoimme tuokion alussa työntekijälle palautelomakkeen ja tuokion jälkeen saimme lisäksi suullista palautetta. Työntekijän mielestä toiminta tuki tavoitteita, sillä ilmapiiri oli iloinen ja lapset pitivät tekemisestä. Toimintatuokio koettiin myös toimivaksi kokonaisuudeksi. Lasten välistä vuorovaikutusta olisi kuitenkin voinut olla hieman enemmän ja hänen mielestään odottelutilanteisiin kannattaisi miettiä selkeämpi ohjeistus, ettei kukaan lapsista lähtisi kesken toiminnan muualle huoneessa. Tila oli osalle lapsista uusi ja ympärillä oli paljon leluja, joilla he eivät olleet ennen leikkineet. Tämän vuoksi kahdella lapsista oli haasteita keskittyä yhteen toimintaan pitkää aikaa. Työntekijän mielestä olisimme myös voineet toiminnan alussa antaa hieman enemmän aikaa esimerkiksi ryhmän nimen ja sääntöjen keksimisessä, jotta useampi lapsi olisi ehtinyt mukaan.

Mielestämme toimintatuokion tavoitteet toteutuivat hyvin omien havaintojemme ja työntekijän palautteen perusteella. Kaikki lapset lähtivät mukaan toimintaan. Esimerkiksi saippuakuplien puhaltamisen aikana lapset nauroivat ja heillä oli selvästi hauskaa yhdessä. Kämmenten maalaaminen, oman kädenjäljen painaminen sekä tarrojen liimaaminen olivat lapsista hauskaa. Lapset toimivat yhdessä, mutta toiminnan aikana havainnoimme, että samasta ryhmästä olevat lapset hakeutuivat kuitenkin helpommin toistensa lähelle.

Toimintatuokio oli mielestämme kokonaisuudessaan toimiva. Pääsimme aloittamaan toiminnan 15 minuuttia myöhässä pienryhmissä tapahtuneiden tilanteiden vuoksi. Siksi koimme hyväksi, että olimme varanneet toimintaa varten yhteensä tunnin aikaa. Toiminta lasten kanssa kesti noin puoli tuntia, jonka koimme sopivaksi ajaksi. Lapset jaksivat keskittyä toimintaan lähes koko ajan.

Valitsemamme kirja, jonka luimme lopuksi lapsille, oli mielestämme toimiva. Kirja oli sopivan pituinen ja isot kuvat helpottivat tarinan seuraamista. Kirja toimi myös tuokion lopetuksen kannalta hyvin, sillä lapset rauhoittuivat kuuntelemiseen ja lukemisen jälkeen oli luontevaa keskustella tuokiosta ja lopettaa ensimmäinen kerta. Olimme suunnitelleet, että keskustelemme enemmän myös kirjan tarinasta, mutta lapset odottivat jo pääsevänsä leikkimään, joten pidimme keskustelun lyhyenä.

Työntekijän ja omien havaintojemme perusteella olisimme voineet kiinnittää enemmän huomiota toiminnan aikana syntyneisiin odottelutilanteisiin ja siihen liittyvään ohjeistukseen. Tällöin osalle lapsista olisi ollut helpompi suunnata keskittyminen itse toimintaan, tilassa olevien muiden virikkeiden sijaan. Olisimme myös voineet kysyä lapsilta palaut-

teen muotoilemalla kysymyksen toisin. Suljetun kysymyksen sijaan olisimme voineet kysyä lapsilta esimerkiksi: "Mitä ajattelette ensimmäisestä yhteisestä tuokiosta?". Tällöin olisimme voineet saada enemmän keskustelua aikaiseksi lasten kanssa.

6.2 Meidän kiva päiväkotimme

Toisella kerralla tavoitteenamme oli harjoitella yhteisen toiminnan avulla toisten huomiointia ja kuuntelemista. Aloitimme tuokion kerääntymällä piiriin matolle ja kyselimme lapsilta kuulumisia ja aamun tapahtumia. Meillä oli esillä ensimmäisellä kerralla tehty sääntöpaperi ja kävimme säännöt uudestaan läpi ja lapset ihastelivat laittamiaan tarroja. Ohjeistimme seuraavan leikin ja siirryimme leikkimään ilmapalloseikkii. Saimme idean leikkiin Ilmapallosta on moneksi 1- leikistä. Sovelsimme omaan toimintaamme leikkiä kuitenkin niin, että ilmapalloja oli ensin vain yksi ja sitten kaksi, eikä ilmapallojen lukumäärä kasvanut sen jälkeen. Myös sen sijaan, että jokaisella ryhmäläisellä olisi ollut oma pallo, piti heidän yhteistyön avulla vuorotellen pitää samoja palloja ilmassa. (Valkeapää 2011: 94.) Tarkoituksena lasten oli yhdessä pitää ilmapallo ilmassa niin, ettei se osu maahan. Tavoitteena oli vuorotella pallon koskemista ja auttaa myös kaveria koskemaan pallon. Kaikki lapset lähtivät innokkaina jahtaamaan ilmapalloa ja nauroivat. Osa lapsista lähti selvästi rohkeammin mukaan leikkiin, jolloin ujoimpien lapsien oli aluksi vaikea koskea pallon. Ohjeistimme lapsia vuorottelemaan pallon koskemista ja auttamaan kaveria pääsemään mukaan leikkiin lyömällä palloa toisten luo. Otimme toiminnassa jokaisen lapsen huomioon ja kannustimme heitä. Vaikeutimme leikkiä ottamalla toisenkin pallon mukaan leikkiin. Leikin loputtua osa lapsista kertoi haluavansa jatkaa vielä leikkiä. Aikataulun vuoksi oli kuitenkin siirryttävä seuraavaan leikkiin.

Istuimme lattialle piiriin ja kerroimme mitä teemme seuraavaksi. Olimme liimanneet ison paperin keskelle kuvan kyseisestä päiväkodista. Kysyimme ensin lapsilta, että tunnistavatko he kuvassa olevan rakennuksen ja pyysimme jokaista miettimään hetken itseksensä mitä rakennukseen liittyy. Lapset viittasivat kun keksivät mikä rakennus on kyseessä ja odotimme kunnes kaikki olivat valmiita. Kävimme lasten ajatukset läpi ennen piirtämisen aloittamista ja keskustelimme mitä kaikkea kivaa päiväkodissa on. Ohjeistimme lapsia piirtämään päiväkotiin liittyviä asioita paperille ja auttamaan toisiaan kun he ovat saaneet oman osansa valmiiksi. Tällä pyrimme ennakoimaan ja selkiyttämään toimintaa. Annoimme lapsille erilaisia piirustusvälineitä ja jokaiselle oli varattu tilaa piirtää paperille. Viisi lapsista lähti heti piirtämään yhteiselle paperille, mutta yhdel-

lä lapsella oli vaikeuksia keksiä mitä hän piirtäisi. Rohkaisemalla ja auttamalla lasta pääsemään alkuun, hänkin osallistui piirustuksen tekemiseen. Lasten täytyi antaa toisilleen tilaa ja huomioida muut lapset, jotta yhteisen piirustuksen tekeminen onnistuisi. Näin lapset harjoittelivat yhteisen piirustuksen avulla yhteistyötaitoja ja toisten huomioimista. Tärkeä vaihe oli myös tarkastella ja arvioida valmista työtä yhdessä lasten kanssa. Rusasen (2009: 54) mukaan kertoessaan työstään lapsi jakaa ja tekee näkyväksi omaa maailmaansa. Kun jokainen lapsi pääsee vuorollaan kertomaan muille työstään, harjoitellaan ryhmässä monia tärkeitä taitoja. Esimerkiksi kuuntelemisen ja keskustelemisen taidot harjaantuvat. (Rusanen 2009: 54.) Kun piirustus oli valmis, jokainen sai vuorotellen kertoa mitä oli piirtänyt ja muut kuuntelivat ja odottivat omaa vuoroaan. Lapset jaksoivat keskittyä todella hyvin ja tekeminen näytti olevan heille mieluista.

Seuraavaksi oli loppupiirin aika ja luimme kirjan: *Nelli ja Osku, Leijona yökylässä*. Kirjan ovat kirjoittaneet Marja Kontiokari ja Virpi Penna vuonna 2014. Kirja käsitteli sosiaalisia taitoja, tunteita, yhteisten leikkien sujumista ja riitojen sopimista. Lopuksi kiitimme lapsia toimintakerrasta ja kysyimme mitä mieltä he olivat tuokiosta. Lasten mielestä oli ollut kivaa ja suurin osa sanoi, että ilmapallo- leikki oli ollut kivointa. Myös satu ja piirtäminen olivat olleet lasten mielestä hauskaa. Kerroimme myös, että ensi viikolla he tulevat näkemään nukketeatteria.

Työntekijän mielestä toiminta tuki tavoitteita. Hän antoi positiivista palautetta jokaisen lapsen huomioimisesta ja siitä, että olimme rohkaisseet ja auttaneet lapsia tarvittaessa. Toiminta oli lasta innostavaa ja jokainen lapsi tuli kuulluksi. Erään lapsen kohdalla työntekijä pohti kuvakorttien hyödyntämistä huomion kiinnittämisessä toimintaan. Myös näkyvien, isojen lelujen peittäminen tai siirtäminen kauemmas, voisi helpottaa toimintaan keskittymistä. Työntekijän kommentit tukivat omia havaintojamme ja otimme jatkossa toiminnassa huomioon työntekijän kehittämis ehdotukset.

Piirtäminen veikin odotettua kauemmin aikaa ja harkitsimme tuokion lopettamista jo piirtämisen jälkeen, sillä mietimme lasten jaksamista keskittyä kirjaan. Päätimme kuitenkin pitäytyä alkuperäisessä suunnitelmassa ja tämä ratkaisu osoittautui toimivaksi. Lapset rauhoittuivat nopeasti kuuntelemaan tarinaa ja jaksoivat loppuun asti.

6.3 Nukketeatterin taikaa

Kolmannen toimintatuokion tavoitteena oli ymmärtää yhteistyön tärkeys ja pohtia sen merkitystä. Samalla halusimme myös herätellä lapsia pohtimaan mitä hyötyä erilaisista taidoista on yhteistyön kannalta. Aloitimme tuokion eri tilassa kuin yleensä ja tällä kertaa paikalla oli vain viisi lasta. Kysyimme aluksi lapsilta kuulumiset ja ohjeistimme alkuleikin. Kolmannen kerran alkuleikkinä toteutimme Solmu-leikin (Leskinen 2010: 149.) Muokkasimme leikkiä alkuperäisestä ohjeistuksesta niin, että kaikki lapset sekä toinen meistä osallistuivat leikkiin ja pitivät toisiaan käsistään kiinni piirissä. Vastuuohjaaja laittoi piirissä olevat solmuun, jonka jälkeen lapset purkivat solmun. Toistimme leikin kolme kertaa ja lapset olivat todella innoissaan leikistä. Pyrimme ohjaamaan lapsia niin, että he auttoivat toisiaan ja yhdessä selvittivät solmun. Solmuleikissä lapset harjoittelivat yhteistyötaitoja, sillä ilman yhteistyötä lapset eivät olisi saaneet solmua selvitettyä.

Sitten vastuuohjaaja meni edeltä saliin valmistelemaan nukketeatteria. Sillä välin toinen ohjaaja keskusteli lasten kanssa nukketeatterista ja kyseli olivatko lapset ennen käyneet nukketeatterissa. Lasten kanssa käytiin myös läpi, miten nukketeatterissa käytäydytään. Olimme ennen tuokiota valmistelleet huoneeseen nukketeatteria varten näyttämön. Jokaiselle oli asetettu tuoli puoliympyrään näyttämön eteen ja olimme asettaneet rekvisiitat paikoilleen. Vastuuohjaaja näytteli nukeilla ja toinen ohjaaja toimi kertojana ja istui näyttämön vieressä kasvot lapsiin päin. Aloitimme nukketeatterin hiljaisuudesta.

Tarinassa päähenkilöinä olivat erilaiset metsän eläimet, jotka joutuivat tekemään yhteistyötä selviytyäkseen talvesta. Eläimillä oli tarinan aikana tilanteita, joiden aikana he tarvitsivat apua. Kertoja pohti yhdessä lasten kanssa, mitä eläinten pitäisi tilanteessa tehdä. Näin lapset pääsivät osallistumaan tarinan kulkuun. Lopuksi keskustelimme tarinasta lasten kanssa ja pohdimme esimerkiksi olisivatko eläimet selvinneet ilman yhteistyötä. Kävimme myös läpi eläinten erilaisuutta ja erilaisia vahvuuksia. Nukketeatteri herätti lapsissa paljon ajatuksia ja se viritti paljon keskustelua. Lapsilta tuli myös hyviä oivalluksia. Kuten edellisilläkin kerroilla, olimme varanneet loppuun luettavaksi kirjan aiheeseen liittyen. Kirja oli *Xing ja superkaverit*, sen on kirjoittanut Leena Virtanen ja Salla Savolainen vuonna 2006. Nukketeatterin jälkeen keskustelimme kuitenkin lasten kanssa niin paljon, että päätimme jättää kirjan lukemisen viimeiselle kerralle. Oli luontevaa lopettaa tuokio nukketeatterin jälkeisiin keskusteluihin.

Työntekijän palautteen mukaan saimme lapset hyvin osallistumaan keskusteluun ja pohtimaan ratkaisuja lapsia innostavalla tavalla. Nukketeatteri ja eläinsatu olivat lapsille mielekkäitä tapoja pohtia yhteistyön merkitystä ja mitä yhteistyöllä voi saavuttaa. Hänen mielestään Solmu-leikki oli toimiva keino virittäytyä toimintatuokion teemaan. Toimintatuokio oli myös kokonaisuudessaan toimiva ja lapsia osallistava. Nukketeatteri oli hänen mielestään selkeä ja visuaalisesti kaunis.

Haasteena koimme toimintatuokion lopussa pitää keskustelun nukketeatterin aiheessa, sillä yhdellä lapsella oli paljon kerrottavaa myös muista asioista. Kyseisen lapsen kertomukset lähtivät nukketeatterin tapahtumista muihin aiheisiin. Hän innostui kertomaan leluistaan niin paljon asioita, että muiden lasten oli vaikea saada puheenvuoroa. Myös meidän ohjaajien oli välillä vaikea keskeyttää puheliain lapsi ja antaa muille puheenvuoro. Toisaalta puheliain lapsi innosti aiheellaan kahta muuta lasta keskusteluun ja siksi emme halunneet rajoittaa häntä liikaa. Näillä kahdella lapsella on työntekijöiden mukaan eri äidinkielsä vuoksi haasteita osallistua isossa ryhmässä keskusteluun. Omasta mielestämme tuokio toimi kokonaisuudessaan hyvin ja koimme nukketeatterin toimivaksi menetelmäksi käsitellä ja pohtia yhteistyötä. Lämmittelyleikissä oli hyvä ratkaisu toisen ohjaajan liittyminen piiriin, sillä leikki ei muuten olisi välttämättä ollut niin toimiva. Olimme ennen tuokiota siirtäneet myös näkyvillä olevat lelut salin perälle, jolloin lasten huomio ei kiinnittynyt niihin toiminnan aikana. Kokonaisuudessaan olimme tyytyväisiä tuokioon.

6.4 Yhteinen eläinsatu

Neljännän eli viimeisen kerran tavoitteena oli yhteisen sadun tuottaminen ja sen kautta yhteistyötaitojen harjoittelu. Tuokion toiminnan tarkoituksena oli toisten ryhmäläisten huomioiminen ja kuunteleminen.

Aloitimme toimintatuokion piirissä kyselemällä lapsilta kuulumiset. Katselimme myös sääntöpaperia, joka herätti taas paljon keskustelua paperiin liimatuista tarroista. Alkuleikkinä hyödynsimme Taikamatto-leikkiä, joka opettaa ryhmässä toimimista (Suomen partiolaiset 2009). Lapset seisoivat yhdessä maton päällä ja kerroimme heille, että taikamatto on korkealla maan pinnasta ja voi jatkaa matkaa vasta kun matto on käännetty ylösalaisin. Lapset eivät saaneet koskea lattiaan, jotta he eivät tippuisi pois matolta. Ohjeistimme lapsia työskentelemään yhdessä, jotta he saisivat maton käännettyä. Tehävä osoittautui hankalaksi, koska kaikki lapsista eivät ymmärtäneet miten maton voisi

kääntää ilman, että poistuu matolta. Kaikilla lapsilla näytti kuitenkin olevan hauskaa ja lopuksi matto saatiin yhteistyöllä käännettyä ylösalaisin.

Sitten palasimme istumaan piiriin. Esittelimme lapsille nukketeatterissa käytetyt eläinhahmot ja muistelimme mitä tarinassa tapahtui. Lapset muistivat hyvin tarinan pääkohdat. Samalla kysyimme lapsilta muistavatko he mitä teimme ensimmäisillä kerroilla. Otimme esille paperin ja kynän, sekä kerroimme lapsille, että he voisivat kertoa meille yhdessä sadun. Kerroimme kirjaavamme tarinan paperille juuri sellaisena kuin he sen kertovat. Kerroimme, että luemme valmiin tarinan heille ääneen ja että he voivat muuttaa sitä halutessaan vielä sen jälkeen. Ohjeistimme myös lapsia kertomaan vuorotellen ja kuuntelemaan mitä muilla on kerrottavaa. Aloitimme sadun kertomisen antamalla puheenvuoron yhdelle lapsista, joka aloitti sadun. Tarkoituksena oli antaa lapsille puheenvuoro järjestyksessä, mutta toimivammaksi osoittautui antaa puheenvuoro lapselle, joka halusi jatkaa tarinaa. Muutamat hiljaisemmat lapset kertoivat, etteivät he keksi mitään tai halua sanoa mitään, jolloin puheliaimmat lapset kertoivat enemmän tarinaa. Palasimme kuitenkin aina hiljaisimpiin lapsiin ja pyrimme rohkaisemaan ja kannustamaan myös heitä osallistumaan tarinan kerrontaan. Lopulta jokainen osallistui tarinan kertomiseen. Kertoessaan tarinaa vuorotellen, lapset harjoittelivat toisten kuuntelemista ja huomioimista. Sadutuksen onnistumisen kannalta oli tärkeää, että lapset kuuntelivat toisiaan ja antoivat toisilleen puheenvuoroja. Kun tarina oli loppumaisillaan, annoimme jokaiselle lapselle vielä yhden puheenvuoron. Sen jälkeen luimme tarinan lapsille ja annoimme kaikki yhdessä taputukset valmiille tarinalle. Lapset antoivat luvan tarinan näyttämiseen muille. Tälläkin kerralla jätimme kirjan lukemisen, sillä sadutuksessa meni niin paljon aikaa. Mielestämme lasten keksimän sadun lukeminen riitti tuokion lopetukseen.

Sadutuksen jälkeen kysyimme lapsilta mikä on ollut heistä kaikkein mukavinta toimintatuokioissa. Lapset olivat tykänneet yhteisen piirustuksen tekemisestä, solmu-leikistä ja tarinan kertomisesta eniten. Lapset kertoivat myös, että heillä on ollut hauskaa. Lopetimme viimeisen toimintatuokion kiittämällä lapsia osallistumisesta tuokioihin ja kerroimme, että myös meillä on ollut hauskaa. Lopuksi toivotimme lapsille hyvää syksyn jatkoa. Tuokion jälkeen kirjoitimme lasten kertoman sadun koneelle (Liite 6) ja lähetimme sen päiväkodin työntekijöille, jotka välittivät sen lasten vanhemmille. Liitimme sähköpostiin myös kaikista toimintatuokioista otettuja kuvia, jotta esimerkiksi lasten omiin kasvunkansioihin voisi laittaa kuvia ryhmätoiminnasta.

Työntekijän havaintojen mukaan toiminta tuki tavoitteita, sillä jokainen sai vastata vuorollaan ja hitaimmillekin annettiin aikaa. Kaikkien lasten ehdotukset hyväksyttiin, vaikka sama asia oli jo sanottu. Hyväksi asiaksi hän koki myös sen, että hitaampiin ja hiljaisempiin lapsiin palattiin useamman kerran ja heitä houkuteltiin mukaan kerrontaan. Kehittämisehdotuksena työntekijän mielestä olisimme voineet käyttää esimerkiksi palloa konkretisoimaan kenen puheenvuoro on, jolloin lasten olisi voinut olla helpompi odottaa omaa vuoroaan ja antaa toisten puhua loppuun.

Päiväkodissa kaikkien ryhmän lasten kanssa ei ollut ennen tehty sadutusta, jolloin osalle lapsista oli aluksi hankala ymmärtää mitä oli tarkoitus tehdä. Tarinan kertominen lähti kuitenkin hyvin alkuun, vaikka osa lapsista ei aluksi osallistunutkaan. Onnistuimme kuitenkin tuokion aikana saamaan kaikki lapset toimintaan mukaan. Oli ilo huomata, kuinka myös hiljaisemmat ja ujoimmat lapset rohkaistuivat osallistumaan. Lapsen olivat ylpeitä kuullessaan tarinan ja yksi lapsi kyseli tarinan kerronnan aikana malttamattomana: ”Milloin se alkaa?”, vaikkei ollut itse vielä osallistunut tarinan kerrontaan. Mielestämme tavoitteiden toteutuminen näkyi muun muassa siinä, että vaikka lapset olivat innoissaan keksittyään jatkoa tarinalle ja malttamattomia sanomaan sen ääneen, he kuitenkin odottivat omaa vuoroaan. Aluksi jouduimme ohjaamaan muutamaa lasta antamaan toisille puheenvuoron ja kuuntelemaan heitä, sekä odottamaan omaa puheenvuoroaan. Tarinan edetessä lasten oli helpompi antaa toisille puheenvuoro ja odottaa omaa vuoroaan.

Kuten työntekijä havainnoi, jatkossa sadutuksen avuksi voisi ottaa esimerkiksi pallon konkretisoimaan puheenvuoroa. Yksi lapsista oli jo tuokioon tullessa levoton ja levottomuus jatkui koko toiminnan ajan. Yritimme ensin sanallisesti ohjeistaa lasta keskittymään toimintaan. Sanallisesta ohjauksesta huolimatta hänen oli vaikea pysyä paikoillaan, jolloin toinen meistä meni istumaan hänen viereensä. Ohjaajan vieressä oleminen rauhoitti häntä ja helpotti keskittymistä ja paikallaoloa.

6.5 Yhteenveto toimintakokonaisuudesta

Koimme toimivaksi ratkaisuksi toimintatuokioiden rakenteen kannalta jokaisen tuokion aloittamisen istumalla piirissä ja keskustelemalla rauhassa kuulumisista. Jo tässä varmistimme, että jokainen lapsi tulee kuulluksi ja saa puheenvuoron. Alkupiirin jälkeen teimme lämmittelyleikin, jossa lapset pääsivät purkamaan energiaansa. Lämmittelyleikki oli erittäin hyvä ratkaisu, sillä näin lapset jaksoivat keskittyä toimintatuokion päätöi-

mintaan hyvin. Lämmittelyleikki tuki myös jokaisen tuokion tavoitteita ja näin johdatteli lapsia tuokion aiheeseen. Erityisen hyvin lämmittelyleikkeinä toimivat ilmapalloseikkä sekä solmuseikkä. Lisäksi saippuakuplien puhaltelu oli lapsista mieluista ja hauskaa. Kaikissa edellä mainituissa leikeissä lapset harjoittelivat yhteistyötaitoja, sillä näiden leikkien onnistumiseksi vaaditaan yhteistyötä. Esimerkiksi solmuseikissä lasten täytyi auttaa toisiaan ja keskustella ratkaisusta yhdessä. Päätoiminnoista parhaiten toimi yhteinen piirustus sekä nukketeatteri. Koimme, että piirustuksen ja nukketeatterin avulla saavutimme todella hyvin kyseisten tuokioiden tavoitteita, joita olivat toisten huomioiminen ja kuunteleminen sekä yhteistyön merkityksen ja tärkeyden pohtiminen. Nämä toiminnot herättivät lapsissa paljon yhteistä keskustelua esimerkiksi yhteistyön tärkeydestä ja erilaisuuden hyväksymisestä. Yhteisen piirustuksen tekeminen sai myös lapset toimimaan hyvin yhteistyössä ja tutustumaan toisiinsa. Lapsilta kysyttäessä, myös he olivat kokeneet piirustuksen ja nukketeatterin todella mieluiseksi. Olimme varanneet jokaisen toimintatuokion loppuun luettavaksi kirjan. Muutimme kuitenkin alkuperäisiä suunnitelmia kahdella toimintakerralla, koska koimme, että oli parempi lopettaa tuokio jo ennen kirjan lukemista. Tämän takia nukketeatterin ja sadutuksen jälkeen emme lukeneet tuokion lopussa kirjaa.

Toimintatuokioiden kuluessa havaitsimme kehittymistä lasten välisissä suhteissa. Ensimmäisellä toimintakerralla osa lapsista tarvitsi paljon rohkaisua ja kannustusta omien mielipiteidensä ilmaisemisessa ja toimintaan osallistumisessa. Tämä saattoi johtua siitä, että lapset olivat kolmesta eri ryhmästä, joten kaikki heistä eivät tunteneet toisiaan entuudestaan. Jälkeenpäin toimintakokonaisuutta arvioidessa pohdimme, että olisimme voineet kiinnittää enemmän huomiota ensimmäisellä kerralla tutustumiseen. Tämän myötä osa lapsista olisi voinut uskaltanut paremmin mukaan heti ensimmäisellä kerralla esimerkiksi ryhmän nimen keksimisessä. Ensimmäisillä kerroilla lapset pysyttelivät myös suurimman osan ajasta samasta päiväkotiryhmässä olevan lapsen lähellä. Myöhemmillä toimintakerroilla lapset kuitenkin keskustelivat toistensa kanssa omaaloitteisemmin ja kaikki lapset uskalsivat ilmaista rohkeammin oman mielipiteensä. Erityisesti niiden lasten kohdalla, joilla oli suomi toisena kielenä, tämä kehitys näkyi selvästi. Lapset myös kuuntelivat ja antoivat tilaa toisten lasten mielipiteille ja ajatuksille. Työntekijät olivat toivoneet, että lapset saisivat onnistumisen kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja mielestämme tämä tavoite toteutui hyvin. Jokaisen toimintatuokion aikana korostimme sitä, miten tärkeää on kuunnella muita ja antaa kaikille puheenvuoro. Aluksi jouduimme muistuttamaan lapsia tästä useammin, mutta viimeisten kertojen aikana havainnoimme, että asiasta ei tarvinnut enää niin useasti muistuttaa. Omien,

sekä päiväkodin työntekijöiden havaintojen perusteella voimme siis todeta, että lasten sosiaaliset taidot kehittyivät toiminnan aikana. Toimiva vuorovaikutus edellyttää sosiaalisia taitoja ja valmiuksia, jotka syntyvät osallistumisen ja kuulluksi tulemisen myötä. Erilaisten oppimiskokemusten kautta lapsi harjoittelee sosiaalisen vuorovaikutuksen pelisääntöjä. (Huhtanen 2005: 10.)

Viimeistä toimintatuokiota varten olisimme voineet tiedustella päiväkodin henkilökunnalta, ovatko he käyttäneet aiemmin lasten kanssa sadutus-menetelmää. Sadutus oli lapsille uutta, ja tämä toi haasteita toimintaan. Omassa toiminnassamme olisimme voineet selventää lapsille vielä paremmin mistä sadutuksessa on kyse ja antaa heille selkeämmät ohjeet. Kuten työntekijäkin havainnoi, olisimme voineet ottaa myös puheenvuorojen konkretisoimisen avuksi jonkin esineen, jota lapset olisivat kierrättäneet. Ryhmäsadutus on kuitenkin hyvä menetelmä, kun halutaan edistää lasten yhteisöllisyyttä, sillä sadutuksessa yhdistyvät erilaiset asiat, kuten toisten kuuntelu ja arvostaminen, sekä yhdessä tekeminen ja kokeilu. Sadutus edistää ryhmäytymistä ja yhteisöllisyyden tunteen muodostumista. (Karlsson 2005: 41–42.)

Ryhmässä vallitseva positiivinen ilmapiiri edistää myös yhteisöllisyyden kehittymistä (Koivula 2013: 43). Koska opinnäytetyön tarkoituksena oli sosiaalisten taitojen harjoittelun kautta myös mahdollistaa yhteisöllisyyden kehittymisen muodostuminen, pyrimme kiinnittämään sekä toiminnan suunnittelussa, että toteutuksessa huomiota tähän ja luomaan jokaisella kerralla mukavan ilmapiirin toiminnan aikana. Pyrimme myös saavuttamaan tavoitteita näyttämällä omalla käytöksellämme mallia lapsille, siitä miten esimerkiksi ryhmässä huomioidaan toisia ihmisiä. Huomioimme aina jokaisen lapsen ja varmistimme, että jokaiselle lapselle mahdollistettiin puheenvuoro. Kuuntelimme lapsia sekä olimme varanneet joka kerta aikaa vapaalle keskustelulle. Näin lapset saivat onnistumisen kokemuksia sosiaalisissa tilanteissa ja erityisesti kuulluksi tulemisessa. Omien havaintojemme sekä työntekijöiden palautteen mukaan saimme hyvin innostettua lapsia mukaan keskusteluihin ja vuorovaikutukseen muiden kanssa. Koimme hyväksi ratkaisuksi myös työntekijän läsnäolon toimintatuokiossa. Työntekijä seurasi tuokiota vain sivusta ja kirjoitti valmiille palautelomakkeelle havaintojaan ja kommenttejaan. Saimmekin hyviä kehittämisohjeita toimintatuokioita havainnoimassa olleilta työntekijöiltä. Itse emme välttämättä olisi pystyneet ohjaamisen ohella havainnoimaan toimintaa niin laajasti ja samalla saimme erilaisia näkökulmia kokeneemmilta varhaiskasvatuksen työntekijöiltä.

Koimme lähtökohdan toiminnan suunnittelulle haasteelliseksi, koska emme tunteneet lapsia entuudestaan. Olisimme voineet käyttää enemmän aikaa lapsiin tutustumiseen jo ennen toimintatuokioiden suunnittelua. Pyrimme kuitenkin ottamaan parhaamme mukaan toimintatuokioiden suunnittelussa huomioon työntekijöiltä ennakoon saadut tiedot lapsista. Toisaalta oli hyvä, että meille ei ollut muodostunut vahvoja ennakkoodotuksia lapsista, mitkä olisivat voineet vaikuttaneet suhtautumiseemme lapsia kohtaan. Lasten yksilöllinen huomioiminen helpottui kuitenkin jo ensimmäisten kertojen jälkeen ja sitä kautta pystyimme muokkaamaan toimintaa tarvittaessa esimerkiksi niin, että joidenkin lasten oli helpompi keskittyä toimintaan.

Toiminnallisista menetelmistä koimme erityisesti nukketeatterin toimivaksi menetelmäksi tärkeiden asioiden käsittelemiseksi lasten kanssa. Nukketeatterissa voidaan esittää asioita, jotka ovat päiväkodissa tosielämässä tapahtuneita tilanteita ja joista olisi hyvä keskustella lasten kanssa. Nukkejen avulla voidaankin luontevasti puhua erilaisista aiheista, joita olisi hyvä lasten kanssa käsitellä. Lapset voivat osallistua nukketeatterin aikana keskusteluun ja nuket voivat ohjata ja rohkaista lapsia osallistumaan. (Helelius – Lummelahhti 2013: 132–133.) Jatkossa koko toimintakokonaisuuden voisi rakentaa nukketeatterin tarinan ympärille. Nukketeatterin voisi esittää jo ensimmäisellä toimintakerralla ja muiden tuokioiden sisältö voisi pohjautua nukketeatterin tarinaan ja siinä käytettyihin eläinhahmoihin. Nukkejen avulla voisi käsitellä sosiaalisen kestävän kehityksen osa-alueita ja ohjata nukkejen avulla harjoituksia lapsille. Sadussa esiintyvät eläinnuket voisivat olla mukana joka toimintakerralla ja nukketeatteria voisi esittää useamman kerran. Lapset voisivat myös itse keksiä tarinoita, ja esittää niitä itse nukkejen avulla.

7 Pohdinta

Opinnäytetyön viitekehyksenä oli kestävän kehityksen sosiaalinen ulottuvuus ja olimme asettaneet toiminnan tavoitteeksi harjoitella sosiaalisia taitoja pienryhmätoiminnan avulla. Sosiaalisista taidoista toiminnassamme painottui yhteistyötaitojen harjoittelu, vuorovaikutustaitojen harjoittelu sekä toisten huomioon ottaminen. Jokaiselle tuokiolle asetimme osatavoitteet, joilla pyrimme päätavoitteisiimme. Tuokioiden osatavoitteet olivat toisiin tutustuminen ja ryhmän sääntöjen luominen, toisten huomioiminen ja kuunteleminen sekä yhteistyön ja erilaisten taitojen arvostaminen. Edistämällä sosiaalisia taitoja voidaan tukea yhteisöllisyyden kehittymistä. Tämän vuoksi toiminnan tarkoituksena oli myös luoda pohjaa yhteisöllisyyden rakentumiselle lapsiryhmän sisällä. Toteu-

timme eräässä Espoon kaupungin päiväkodissa neljän kerran toimintakokonaisuuden viisivuotiaille lapsille. Toimintaan osallistui jokaisella kerralla samat kuusi lasta. Tuokioiden aikana havainnoimme ja arvioimme itse toimintaa ja saimme jokaisen tuokion jälkeen myös työntekijöiltä sekä kirjallista, että suullista palautetta.

Koimme, että valitsemamme menetelmät soveltuivat hyvin sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Esimerkiksi jokaisessa lämmittelyleikissä lasten täytyi tehdä yhteistyötä ja ottaa toisensa huomioon. Koko toiminnan ajan näkyi toisten kunnioittamisen ja kuuntelemisen harjoittelu. Erilaisten menetelmien lisäksi harjoittelimme sosiaalisia taitoja yhteisten keskustelujen avulla. Myös omalla esimerkillämme annoimme lapsille mallia toisten kuuntelemisesta ja kunnioittamisesta. Sosiaalisten taitojen kehittymistä havaitsimme lasten välisissä suhteissa, ja siinä, miten he kohtelivat toisiaan. Toimintatuokioiden edetessä lapset kuuntelivat toisiaan paremmin ja he tekivät hyvin yhteistyötä.

Keskusteleavuus, toisten kunnioittaminen ja avoimuus liittyvät vahvasti yhteisöllisyyteen. Päiväkodin henkilökunta oli valinnut toimintaamme lapset kolmesta eri viisivuotiaiden ryhmistä. He toivoivat, että lapset tutustuisivat toisiinsa ja yhteisöllisyyden tunne muiden viisivuotiaiden kanssa lisääntyisi. Toimintatuokioidemme aikana lapset oppivat tuntemaan toisiansa ja saivat toisistansa kavereita. Lapset saattavat tulevaisuudessa leikkiä toistensa kanssa ulkoilun aikana, ja näin tutustua helpommin muihinkin lapsiin toisista ryhmistä. Näin yhteisöllisyys päiväkodin viisivuotiaiden keskuudessa lisääntyisi. On kuitenkin haastavaa arvioida, lisääntyikö yhteisöllisyyden tunne viisivuotiaiden kesken. Päiväkodin henkilökunnan olisi hyvä jatkaa pienryhmätoimintaa, johon osallistuisi lapsia eri ryhmistä. Jotta päiväkodin henkilökunnan toive yhteenkuuluvuudesta toteutuisi, tulisi heidän aktiivisesti rohkaista lapsia leikkimään muiden ryhmien lasten kanssa ja järjestää itse pidemmän aikavälin toimintaa yli ryhmärajojen.

Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus koostui vain neljästä toimintatuokiosta, jolloin toiminnan tavoitteet oli asetettava sen mukaan. Jatkossakin varhaiskasvatuksen työntekijät voisivat toteuttaa pienryhmissä toimintatuokioita sosiaalisen kestävän kehityksen arvojen pohjalta. Tuokiot voisivat kestää esimerkiksi koko päiväkodin toimintakauden ajan, jolloin sosiaalisten taitojen oppiminen vahvistuisi entisestään. Tutkimusten mukaan lasten yhteisöllisyyden tunne kehittyy kuitenkin hitaasti, useiden kuukausien ajan. Tämän vuoksi esimerkiksi koko toimintavuoden kestäväälle toiminnalle päätavoitteeksi voisi asettaa yhteisöllisyyden tukemisen. Ryhmän toimintaa voi suunnitella aina jokaisen ryhmän ja sen jäsenten tarpeen mukaisiksi. Opinnäytetyö antaa päiväkodin henki-

lökunnalle ideoita ja työkaluja siihen, miten sosiaalisen kestävän kehityksen arvojen mukaista toimintaa voisi jatkossa tuoda näkyvämmäksi päiväkodin arjessa. Opinnäytetyössä käytettyjä toiminnallisia menetelmiä voi hyödyntää ja soveltaa myös eri-ikäisten lasten kanssa. Olisi mielenkiintoista järjestää vastaavanlainen toimintakokonaisuus esikouluikäisille. Heidän kanssaan voisi käsitellä sosiaalisen kestävän kehityksen teemoista esimerkiksi tasa-arvoa, ihmisoikeuksia ja oikeudenmukaisuutta. Kansainvälisiä ihmisoikeuksia voidaan pitää sosiaalisen kestävän kehityksen yhtenä perustana, jolloin myös niitä olisi mielekästä käsitellä puhuttaessa sosiaalisesti kestävästä kehityksestä.

Sosiaalisten taitojen ja erilaisten tunnetaitojen harjoitteluun on olemassa myös erilaisia valmiita toimintamalleja ja ohjelmia, kuten Tunnemuksu ja Mututoukka tunnetaito -ohjelma, sekä Muumien malliin-opas (Tunnemuksu ja Mututoukka n.d , Muumien malliin n.d). Vaikka koimme, että toimintatuokiot olivat toimivia ja tavoitteita tukevia, yksi hyvä vaihtoehto olisi myös soveltaa ja hyödyntää jo valmiita materiaaleja. Päiväkodin työntekijöiden voi olla käytännössä helpompi toteuttaa pidempiaikaista toimintaa soveltamalla ja hyödyntämällä valmiita malleja.

Opinnäytetyössämme eettisyyden huomioiminen näkyi esimerkiksi lupien kysymiseltä lasten vanhemmilta. Lupakirjeiden avulla varmistimme, että jokainen lapsi sai osallistua toimintaan ja heistä sai ottaa valokuvia. Lähetimme kuvat lasten päiväkotiryhmän henkilökunnalle, jotta he voisivat tulostaa kuvat ja antaa lapsille ja heidän perheilleen mukavan muiston toiminnasta. Kuvia halusimme myös itse hyödyntää opinnäytetyön julkistamistilaisuudessa päiväkodissa. Kuvia ja lupakirjeitä ei tulla säilyttämään julkistamistilaisuuden jälkeen, vaan ne hävitetään asianmukaisesti. Tuokiohin osallistuneet lapset eivät myöskään ole tunnistettavissa opinnäytetyöstämme. Opinnäytetyön arvioinnin luotettavuudesta kertoo se, että toimintakokonaisuuden aikana kirjasimme toutudenmukaisesti omia havaintojamme ylös ja keskustelimme keskenämme niistä. Keräsimme myös jokaisella kerralla päiväkodin työntekijältä palautetta, jotta saimme myös ulkopuolisen henkilön näkemyksen toiminnan onnistumisesta.

Toimintatuokiot ovat osaltaan edistäneet sosiaalisesti kestävästä kehitystä Espoon varhaiskasvatuksessa, sillä huomioimme toiminnassamme sosiaalisen kestävän kehityksen arvoja. Espoon varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan erityisesti sosiaalisten taitojen tärkeyttä ja yhteisöllisyyttä. Tukemalla sosiaalisten taitojen kehitystä jo varhaiskasvatuksessa, voidaan myös ennaltaehkäistä syrjäytymistä myöhemmällä iällä. Opinnäytetyömme tavoitteet tukivat myös Espoon kaupungin omaa strategiaa ja tavoitetta,

jossa päiväkotien on tehtävä vuoteen 2016 mennessä oma kestävän kehityksen ohjelma.

Lähteet

Eskel, Paulina – Marttila, Marjaana 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.): Pienten lasten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. 75–96.

Espoon kaupunki 2013. Espoo-tarina. Kuninkaantien varrelta kaupunkikeskusten verkostoksi. Verkkodokumentti. <file:///C:/Users/KPL/Downloads/Espoo-tarina%2010%206%202013%20(1).pdf>. Luettu 30.09.2014.

Global.finland. n.d. Mitä on kestävä kehitys? Ulkoministeriön kehitysviestinnän verkkojulkaisu. Verkkodokumentti. <<http://www.global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=163998>> Luettu 25.9.2014.

Haapamäki, Jouko 2000. Yhteisöllisyys päivähoidossa. Teoksessa Kaipio, Kalevi – Haapamäki, Jouko – Keskinen, Soile – Uusitalo, Ilkka – Kuoksa, Maria – Tamminen, Mari (toim.): Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi. 13–25.

Heinämäki, Liisa 2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Varhaiskasvatus yhteisöllisyyden vahvistamisen paikkana. Verkkodokumentti. <http://www.koulujaymparisto.fi/varhaiskasvatusseminaari_2012/Varhaiskasvatus_yhteisollisyyden_vahvistamisen_paikkana.pdf>. Luettu 5.9.2014.

Helenius, Aili – Lummelahti, Leena 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hiltunen, Mirja 1998. Nukketeatteri taiteen ja kasvun paikkana. Teoksessa Hiltunen, Mirja – Torniainen, Liisa (toim.): Naamionuken monet kasvot. Nukketeatteri yhteisöllisenä taidekasvattajana. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino. 7–21.

Huhtanen, Kristiina 2005. Sosiaalinen vuorovaikutus perustuu onnistuneeseen kommunikaatioon. Teoksessa Parkkinen, Terttu – Keskinen, Soile (toim.): Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 21. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. 8–20.

Hyppönen, Merja – Linnossuo, Outi (toim.) 2002. Zip,zap ja boing. Leikkejä ja muita toiminnallisia menetelmiä. Helsinki: Lasten Keskus Oy.

Härkönen, Ulla 2005. Työelämän, syrjäytymisen ja työkasvatuksen ongelmia pienten lasten kasvuympäristöissä. Teoksessa Tulva, Taimi (toim.): Lapsen kasvuympäristö ja sosiaaliset taidot. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy. 43–57.

Ikonen, Merja 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa Karila, Kirsti – Alasuutari, Maarit – Hännikäinen, Maritta – Nummenmaa, Anna Raija – Rasku-Puttonen, Helena (toim.): Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 149–165.

Julkunen, Raija 2011. Kestävä vai kestämatön hyvinvointivaltio. Teoksessa Pohjola, Anneli – Särkelä, Riitta (toim.): Sosiaalisesti kestävä kehitys. Vaasa: Fram. 99.

Karlsson, Liisa 2000. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Edita.

Karlsson, Liisa 2005. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kauppila, Reijo A. 2006. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Kestävän kehityksen Espoo (RCE) n.d. Verkkodokumentti.

<<http://www.espoo.fi/fi->

[Fl/Asuminen_ja_ymparisto/Ymparisto_ja_luonto/Kestavan_kehityksen_Espoo_RCE](http://www.espoo.fi/fi-Fl/Asuminen_ja_ymparisto/Ymparisto_ja_luonto/Kestavan_kehityksen_Espoo_RCE)>.

Luettu 05.05.2014.

Kohvakka, Seija 2007. Päiväkotiyhteisö varhaiskasvatussuunnitelman kehittäjänä. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen laitos.

Koivula, Merja 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Koivula, Merja 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.): Pienten lasten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. 19–45.

Koulujen ja päiväkotien kestävän kehityksen ohjelmat n.d. Verkkodokumentti. <[http://www.espoo.fi/fi-](http://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Ymparisto_ja_luonto/Kestavan_kehityksen_Espoo_RCE/Koulujen_ja_paivakotien_kestavan_kehityksen_ohjelmat)

[FI/Asuminen_ja_ymparisto/Ymparisto_ja_luonto/Kestavan_kehityksen_Espoo_RCE/Koulujen_ja_paivakotien_kestavan_kehityksen_ohjelmat](http://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Ymparisto_ja_luonto/Kestavan_kehityksen_Espoo_RCE/Koulujen_ja_paivakotien_kestavan_kehityksen_ohjelmat)>. Luettu 05.09.2014.

Kronqvist, Eeva-Liisa – Kumpulainen, Kristiina 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOYpro Oy.

Lahdentausta, Katja – Stranden, Katja 2012. Kestävä kehitys päivähoidossa: henkilöstön näkemyksiä. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Hyvinvointi ja toimintakyky -yksikkö. Sosiaalialan koulutusohjelma.

Lansdown, Gerison 2010. Promoting children's welfare by respecting their rights. Teoksessa Miller, Linda – Cable, Carrie – Goodliff, Gill (toim.): Supporting children's learning in the early years. Second edition. Oxford: Routledge. 17–27.

Laine, Kaarina – Neitola, Marita 2002 (toim.): Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Painosalama Oy.

Leskinen, Eija 2010. Ryhmä toimimaan! Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus.

Marjanen, Päivi – Ahonen, Janica – Majoinen, Linda 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.): Pienten lasten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. 47–73.

Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo 2013. Johdanto. Teoksessa Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.): Pienten lasten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. 9–16.

Muumien malliin n.d.. 12 tietoisua hyvästä yhteispelistä. Verkkodokumentti. <<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/26e635f78ede505d4d6c443fe0938bad/1417001041/application/pdf/17399986/Muumien%20malliin.pdf>>. Luettu 26.11.2014.

Parikka-Nihti, Mari 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävä kehitys. Lasten Keskus.

Pietiläinen, Päivi – Tervasmäki, Riitta – Tuunanen, Keijo – Wilen, Eija 1996. Ryhmä toimii ja oppii. Jyväskylä: Kirjapaino OMA.

Pohjola, Anneli – Särkelä, Riitta 2011. Tarttumapintoja sosiaalisesti kestäväan kehitykseen. Teoksessa Pohjola, Anneli - Särkelä, Riitta (toim.): Sosiaalisesti kestävä kehitys. Vaasa: Fram. 299–310.

Pulkkinen, Lea 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.

Rusanen, Sinikka 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa: Ruokonen, Inkeri – Rusanen, Sinikka – Välimäki, Anna-Leena (toim.): Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy. 48–54.

Salonen, Arto 2010. Kestävä kehitys globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnan haasteena. Tutkimuksia 318. Helsinki: Yliopistopaino.

Salonen, Arto 2012. Sosiaalinen kestävyys. Sosiaalinen kestävyys varhaiskasvatusyhteisön arjessa ja yhteiskunnallisen muutoksen tekijänä. Verkkodokumentti. <http://www.okkasio.com/liitetiedostot/Sosiaalinen_kestavyys_varhaiskasvatusyhteistyo_arjessa_ja_yhteiskunnallisen_muutoksen_tekijana.pdf>. Luettu 07.09.2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategia. Verkkodokumentti. <http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-14357.pdf>. Luettu 11.09.2014.

Suomen partiolaiset 2009. 1.5.5. Leikit. Partio-ohjelma. Verkkodokumentti. <http://ohjelma.partio.fi/index.php?title=1.5.5._Leikit>. Luettu 30.10.2014.

Särkelä, Riitta 2011. Osallisuus, vaikuttamismahdollisuudet ja sosiaalinen kestävyys. Teoksessa Pohjola, Anneli – Särkelä, Riitta (toim.): Sosiaalisesti kestävä kehitys. Vaasa: Fram. 144–167.

Terveystieteiden tutkimuskeskus 2013. Kasvun kumppanit – Mitä osallisuus on?. Verkkodokumentti. <http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/osallisuus>. Luettu 10.2.2014.

Tunnetuksi ja Mututoukka tunnetaito -ohjelma n.d.. Verkkodokumentti. <http://personal.fimnet.fi/palvelu/tunnetaidot/My_Homepage_Files/Page3.html>. Luettu 26.11.2014.

Turja, Leena 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, Eeva – Turja, Leena (toim.): Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus. 41–53.

Työelämän sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot 2012. ENO-Ennakoiva ohjaus työelämässä. Viinikka, Eeva – Somiska, Sami – Ojala, Miia – Törrönen, Satu – Hajda, Heli – Karhunen, Anneli – Liljeroos, Tarja – Lamminen, Riikka – Vartiainen-Gomez, Tuija – Viitala, Anna 2012. Verkkodokumentti. <http://www.takk.fi/fileadmin/user_upload/pdf/hankkeet_pdf/ENO_Kasikirja_010212.pdf>. Luettu 23.10.2014.

Unicef 2013. Yleissopimus lapsen oikeuksista. Verkkodokumentti. <<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>>. Luettu 11.9.2014.

Uusitalo, Ilkka – Laakso, Tiina 2005. "Sit tääl on sellainen lohikäärme, millä voi ratsastaa..." - Lapset elinympäristönsä kehittäjinä. Teoksessa Parkkinen, Terttu - Keskinen, Soile (toim.): Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 21. Turku: Turun ammattikorkeakoulu .43–55.

Valkeapää, Minna 2011. Pomppivat pavut. Ryhmätoimintaa pienille ja isoille. Helsinki: LK-kirjat/Lastenkeskus.

Varhaiskasvatussuunnitelma 2013. Kestävämmän elämäntavan alkupolulla. Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus. Opetus- ja varhaiskasvatuslautakunta. Verkkodokumentti. <file:///C:/Users/KPL/Downloads/Varhaiskasvatussuunnitelma.pdf>. Luettu 29.08.2014.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. STAKES. Verkkodokumentti. <<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>>. Luettu 29.08.2014.

Ympäristöministeriö 2013. Mitä on kestävä kehitys. Verkkodokumentti. <http://www.ym.fi/fi-fi/Ymparisto/Kestava_kehitys/Mita_on_kestava_kehitys>. Luettu 07.09.2014.

Suomenkielinen lupakirje vanhemmille

Hei vanhemmat!

Olemme sosionomiopiskelijoita Metropolia Ammattikorkeakoulusta ja meistä on tulossa lastentarhanopettajia. Toteutamme sosiaalista kestäväää kehitystä käsittelevän opinnäytetyömme (päiväkodin nimi) päiväkodissa loka- marraskuun aikana syksyllä 2014.

Opinnäytetyönämme tulemme toteuttamaan neljä erilaista toimintatuokiota pienryhmässä. Toiminta toteutuu kerran viikossa ja yksi tuokio kestää noin tunnin verran. Ryhmään valitaan yhteensä kuusi lasta eri viskariryhmistä ja toimintaan osallistuminen on lapselle vapaaehtoista. Jokaisella toimintakeralla on myös läsnä päiväkodin henkilökunnan jäsen.

Emme kerää lapsista mitään henkilötietoja, eivätkä lapset tule olemaan tunnistettavissa opinnäytetyössämme.

Tuokioiden aikana valokuvaamme lapsia ja toimintaa. Kuvia käytämme mahdollisesti opinnäytetyössämme ja kuvista jäisi lapsille myös kivoja muistoja.

Mikäli lapsenne saa osallistua toimintatuokioihin, niin palauttaisitteko ystävällisesti paperin alaosan täytettynä päiväkodin henkilökunnalle. Samalla pyydämme lupaa myös kuvien ottamiseen lapsestanne.

Mikäli teille tulee kysyttävää opinnäytetyöhömmme liittyen, vastaamme kysymyksiin mielellämme puhelimitse tai sähköpostilla.

Ystävällisin terveisin,

Nea Nuutinen

puh:

nea.nuutinen@metropolia.fi

Senna Rantio

puh:

senna.rantio@metropolia.fi

✂-----

Lapseni _____ saa osallistua toimintaan.

___ Lapsestani saa ottaa kuvia

___ Lapsestani ei saa ottaa kuvia

Huoltajan nimi: _____

Huoltajan allekirjoitus: _____

Englanninkielinen lupakirje vanhemmille

Hey parents!

We are students from the Helsinki Metropolia University of Applied Sciences. Our degree programme is Social Services and after graduation we are going to be kindergarten teachers. We are doing our bachelor thesis in (name of the day care center) day care center through October to November this fall. Our thesis is about socially sustainable development.

We are organizing functional activities to five year old children once per week for four weeks. The activities are held in groups of six children and take around one hour. Participation to the activities is voluntary and one of the staff members will be present each time.

We don't collect any personal information about the children and the children won't be recognizable in our thesis.

During the sessions we will be taking pictures of the children and the activity. Images may be used in our thesis and the pictures would also be great memories for the children.

If you allow your child to participate in these activities, please return the bottom part of this page filled to any of the day care center staff. We are also asking your permission to take pictures of your child.

If you have any questions about our thesis, please don't hesitate to ask. We will be happy to answer questions by phone or e-mail.

Best regards,

Nea Nuutinen

puh:

nea.nuutinen@metropolia.fi

Senna Rantio

puh:

senna.rantio@metropolia.fi

✂-----

My child _____ is allowed to participate in the activities.

___ Allowed to take pictures

___ Not allowed to take pictures

Name of the guardian: _____

Signature: _____

Nukketeatterin tarina

Elipä kerran eräässä metsässä yksinäinen hirvi. Hirvi oli metsän suurin eläin. Hirvellä oli suuret sarvet ja iso suu, minkä vuoksi monet muut eläimet vähän pelkäsivät sitä. Mutta hirvi oli kuitenkin kiltti, hänellä oli suuri lämmin sydän ja joskus hirvi tunsu itsensä vähän yksinäiseksi. Hirven lempi herkku oli puiden kaarna ja pihlajanmarjat.

Metsässä asui myös kaksi kaverusta: pesukarhu ja mäyrä. Pesukarhu ja mäyrä tykkäsivät leikkiä kaikenlaisia leikkejä yhdessä. He rakentelivat majoja, leikkivät hippaa ja leikkivät joka päivä hauskoja leikkejä yhdessä.

Lähistöllä asui myös jänis. Jänis oli hyvin ujo, hän tykkäsi juosta ja hyppiä metsässä yksinään. Jänis usein katseli pesukarhun ja mäyrän leikkejä, mutta ei uskaltanut mennä leikkiin mukaan.

Metsässä oli juuri alkanut syksy. Puiden lehdet olivat jo vähän muuttuneet punaisiksi ja ilma oli muuttunut kylmemmäksi. Mutta vielä ei kuitenkaan ollut talven aika...tai niin eläimet luulivat...

Ampiainen lentää näyttämölle ja surisee:

- ***Huhhuh olipa pitkä matka, olen aivan uupunut!***

Kukaan eläimistä ei ollut ennen tavannut ampiaista.

Mäyrä:

- ***Katso!! Tuolla on ampiainen, jota emme ole ennen nähneet! Miksiköhän se on tänne tullut...Kysytään siltä!***

Pesukarhu:

- ***Hei! Kuka sinä oikein olet ja miten sinä tänne metsään olet eksynyt?***

Ampiainen:

- ***Minä olen lentänyt pitkän tien tänne metsään. Jouduin lähtemään pakoon. Talvi on tulossa tänä vuonna liian aikaisin! Tulin varoittamaan myös teitä. Myrsky on tulossa.***

Mäyrä:

- ***Voi ei! Hyvä kun kerroit! Mutta me emme ole vielä ehtineet kerätä ruokaa talvi varastoon. Meidän täytyy nyt nopeasti ruveta valmisrautumaan talveen ja kerätä ruokaa.***

Pesukarhu:

- ***Mutta miten me ehdimme, me emme tunne täältä metsästä muita kuin toisemme, emme millään ehdi kerätä ajoissa tarpeeksi ruokaa.***

Osaisitteko te auttaa eläimiä, miten he ehtivät kerätä tarpeeksi ruokaa talven varalle? Mitä mäyrän ja pesukarhun pitäisi tehdä? (Jos ei tule vastauksia, niin johdattele heitä vastaamaan, että pitäisi kysyä apua muilta eläimiltä. Voisivatko eläimet tehdä yhteistyötä?)

Pesukarhu:

- ***Tuo on loistava idea! Mutta...hirvi on vähän pelottava emmekä uskalla kysyä häneltä apua, ja jänis tykkää leikkiä yksinään....Mitähän meidän pitäisi tehdä??***

Hirvi:

- ***Kuulinko oikein, tarvitsette minun apuani. Meidän täytyisi yhdistää voimamme ja kerätä ruokaa yhdessä. Minä voin kerätä ruokaa korkealta puusta, sillä olen niin korkea ja minulla on paljon voimaa.***

Mäyrä:

- ***Mutta miten me löydämme jäniksen, hän on aina jossain piilossa.***

Osaisitteko te auttaa. Miten muut eläimet voisivat saada jäniksen mukaansa? (Esimerkiksi huutamalla pupua ja olemalla hänelle mukava ja pyytämällä häntä apuun)

-Lapset kutsuvat jäniksen piilostaan.

Silloin myös jänis uskaltautui piilostaan:

- ***Hei..Minäkin voin auttaa, olen todella hyvä keräämään marjoja. Kiitos kun otitte minut mukaan, autan mielelläni.***

Mäyrä:

- ***Voi miten hyvä! Nyt meitä on jo neljä, ja saamme varmasti kerättyä tarpeeksi nopeasti ruokaa talteen tulevaa myrskyä varten.***

Ja eläimet rupesivat yhdessä keräämään ruokaa ja he samalla tutustuivat toisiinsa.

Pesukarhu:

- ***Onpas hauskaa tehdä yhteistyötä! Olemme kaikki saaneet uusia ystäviä, emmekä enää edes pelkää hirveä, kun olemme tutustuneet paremmin. Ulkonäkö voi joskus pettää.***

Pupu:

- ***Niin, ja minäkin uskalsin vihdoin tulla juttelemaan teille. Kiva, kun kaikki voivat nyt olla kavereita keskenään.***

Ja niin eläimet jatkoivat touhujansa. Kaikki saivat uusia ystäviä ja he selvisivät loistavasti talven ylitse toistensa avulla.

Tuokioiden suunnitelmat

Ensimmäinen toimintatuokio

<u>Ajankohta:</u> 30.10.2014, klo 9.15-10.15
<u>Materiaalit:</u> Iso pahvi, kynä, maaleja, siveltimiä, tarroja, saippuakuplia, kirja
<u>Tavoite:</u> Vuorovaikutustaitojen harjoittelu, yhteistyötaitojen harjoittelu
<u>Toiminnan kuvaus:</u> Alkupiiri, Nimi&liike -leikki, ryhmän nimen keksiminen, sääntöjen luominen, sääntöpaperin koristelu, saippuakuplien puhaltelu, loppupiirissä kirjan lukeminen, palautteen kerääminen

Toinen toimintatuokio

<u>Ajankohta:</u> 6.11.2014, klo 9.15-10.15
<u>Materiaalit:</u> Kaksi ilmapalloa, iso pahvi, kuva lasten päiväkodista liimattuna pahvin keskelle, erilaisia kyniä, kirja
<u>Tavoite:</u> Toisten huomioiminen ja kuunteleminen
<u>Toiminnan kuvaus:</u> Alkupiiri, ilmapalloleikki, yhteisen piirustuksen tekeminen ja siitä keskustelu, loppupiirissä kirjan lukeminen, palautteen kerääminen

Kolmas toimintatuokio

<u>Ajankohta:</u> 13.11.2014, klo 9.15-10.15
<u>Materiaalit:</u> Nukketeatteritarina, eläinkäsinukkeja, rekvisiitat (pahvista leikattuja erivärisiä lehtiä), teippiä, kirja
<u>Tavoite:</u> Ymmärtää yhteistyön tärkeys ja pohtia sen merkitystä. Pohtia mitä hyötyä erilaisista taidoista on yhteistyön kannalta
<u>Toiminnan kuvaus:</u> Alkupiiri, solmuleikki, nukketeatteri ja siitä keskustelu, loppupiirissä kirjan lukeminen, palautteen kerääminen

Neljäs toimintatuokio

<u>Ajankohta:</u> 19.11.2014, klo 10.15-11.15
<u>Materiaalit:</u> Matto, nukketeatterin eläinnuket, paperi, kynä, kirja
<u>Tavoite:</u> Yhteisen sadun tuottaminen, yhteistyötaitojen harjoittelu. Toisten huomioiminen ja kuunteleminen
<u>Toiminnan kuvaus:</u> Alkupiiri, Taikamatto-leikki, sadutus, loppupiirissä kirjan lukeminen

Palautelomake päiväkodin työntekijöille

Päivämäärä:

Toimintatuokion tavoite:

Tukiko toimintatavoitteita?

Oliko toimintatuokio kokonaisuudessaan toimiva, mitä kehittäisit?

Muuta kommentoitavaa/huomioita?

Lasten keksimä satu

19.11.2014

Saduttajat: Senna ja Nea

Kertojat:

Lasten tarina metsäneläimistä

Hakee marjoja ja pihlajanmarjoja. Pupu meni metsään ja näki koiran. Koira haukkui sille. Pupu oli mennyt yksin metsään. Pupu oli metsässä ja sitten se näki hirven. Pupu meni metsään ja se näki lohikäärmeen ja juoksi pois. Se oli pelottavaa. Se pupu näki leijonan ja vielä tiikerin. Sitteen se juoksi karkuun. Pesukarhu kävi uimassa metsässä. Pupu näki karhun. Pupu meni metsään ja näki hirven. Sitteen se meni polkua pitkin ja sitten se tuli kaupunkiin. Mehiläinen näki hirven. Pupu meni kummitusmetsään ja oli niin pimeää, että hän törmäsi kummitukseen ja juoksi karkuun. Se pupu meni uimarannalle. Hirvikin meni uimarannalle. Hirvi meni metsään ja näki eläintarhan kodin. Se meni se pupu myös poimimaan sieniä ja marjoja ja sitten se meni kotiin. Pupu meni metsään ja näki karhun, joka söi sen suuhun. Sitten se karkas sen suusta pois.